הלכה · משנה תורה · מפרשים · נחל איתן · ספר זמנים

נחל איתן על משנה תורה, הלכות שבת

רבי אברהם משכיל לאיתן

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

נחל איתן על משנה תורה, הלכות שבת

רבי אברהם משכיל לאיתן

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/נחל-איתן-על-משנה-תורה-הלכות-שבת/
הקובץ נוצר ב־22 בנובמבר 2026 מגרסה 202611200317-v39 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
פרק ב 6
פרק ג 9
פרק ה 10
פרק ו 12
פרק ז 14
פרק ח 15
פרק ט 18
פרק י 19
פרק יא 20
פרק יב 22
פרק יד 25
פרק טו 26
פרק טז 26
פרק יח 27
פרק יט 28
פרק כ 31
פרק כא 31
פרק כב 32
פרק כג 33
פרק כה 37
פרק כו 39
פרק כז 40
פרק כט 43

פרק א

הלכה ה

דברים המותרים לעשותן בשבת ובשעת עשייתן אפשר שתעשה בגללן מלאכה וכו' אם לא נתכוון לאותה מלאכה הרי זה מותר. עיין במל"מ על דברי התוס' בבכורות (דף כ"ד) שכתבו גבי עוקר דבר מגידולו כלאחר יד שרי באינו מכוין אף לר' יהודה משום דאף במכוין לא אסר כי אם מדרבנן ואין איסור בכה"ג מן התורה בשום מקום ואיך לא הוקשה להם מסוגיא דפרק כירה דמוכח מינה דחורש כלאחר יד אסור לר"י אף שאינו מכוין והניח הדבר בצריך תלמוד. ולק"מ די"ל דהתוס' דהתם סברי כמ"ש בפרק ערבי פסחים (פסחים דף ק"א) אליבא דר' יוחנן דס"ל דגרירה חמירא טפי משאר דבר שאינו מתכוין משום דקרוב לעשות חריץ ודמי לפסיק רישא. וא"כ מהאי טעמא מחמירין ביה טפי מבעוקר דבר מגידולו כלאחר יד באינו מכוין. ובהכי יש ליישב ג"כ מ"ש תוס' בפ"ק דכתובות דרבי יהודה מתיר גבי מקלקל כשאינו מכוון ותמה עליהם ג"כ הרב הנ"ל דאיך לא הוקשה להם מסוגיא דפרק כירה דמוכח מינה דאף באיסורים דרבנן אוסר ר"י דבר שאינו מתכוין. וכמו שהקשו לרש"י ביומא. ולפמ"ש א"ש דגם התוס' בכתובות אזלי בשיטה זו שכתבו בפסחים ואפשר דגם רש"י הכי סבירא ליה. ובזה לא קשה מה שהקשו עליו התוס' ביומא:

הלכה טו

כל מלאכה שהיחיד יכול לעשותה לבדו ועשו אותה שנים בשותפות וכו' הרי אלו פטורין ואם אין אחד מהן יכול לעשותה לבדו עד שיצטרפו וכו' ועשו אותה בשותפות שניהן חייבין. והקשה הלח"מ דרבינו פסק כר' יהודה דפוטר בזה עוקר וזה מניח ופוטר ג"כ בזה יכול וזה יכול ומחייב בזה אינו יכול וזה אינו יכול ודלא כרבי שמעון דפוטר ג"כ בזה אינו יכול וזה אינו יכול. ובגמרא דפרק המצניע אמרינן דטעמא דר"ש הוא דתלתא מיעוטי כתיבי נפש תחטא אחת תחטא בעשותה תחטא. חד למעוטי זה עוקר וזה מניח [וחד למעוטי זה יכול וזה יכול] וחד למעוטי זה אינו יכול וזה אינו יכול ור' יהודה חד למעט זה עוקר וזה מניח וחד למעט זה יכול וזה יכול וחד למעט יחיד שעשה בהוראה ור"ש יחיד שעשה בהוראה חייב וכיון דרבינו פסק כר' יהודה ה"ל למפסק דיחיד [שעשה בהוראה] פטור והוא פסק בהלכות שגגות דיחיד חייב. וא"כ איך פסק כאן כר' יהודה דמחייב בזה אינו יכול וזה אינו יכול. דמשמע דר"י גופיה הוה פוטר אי לא הוה איצטריך ליה מיעוטא למפטר יחיד בהוראה. ותירץ דראה רבינו לפסוק כר"י בזה אינו יכול משום

דר' מאיר מסייע ליה בזה דאיהו מחייב גם בזה יכול וזה יכול ונמצא דבזה אינו יכול וזה אינו יכול סבר ר"מ כר"י אבל בהא דיחיד בהוראה פסק כר"ש משום דחכמים סברי הכי בהוריות.

ולדידי אין בזה טעם לומר דפסק כר"י משום דר"מ מסייע ליה. דהרי ר"מ לא מטעמו דר"י מחייב אלא משום דסבר דנפש לא משמע למעט שותפות וליכא רק תרי מיעוטא אחת תחטא בעשותה תחטא ואתא חד למעוטי זה עוקר וזה מניח וחד למעוטי יחיד בהוראה דפטור והשתא מנ"ל לרבינו לפסוק כר"י דמחייב בזה אינו יכול וזה אינו יכול מחמת טעמיה דר"מ הא ר"י גופיה פליג אטעמיה דר"מ וסבר דנפש משמע מיעוטא לשותפין. וכמו שמבואר בגמ' (דף צ"ג) ופרש"י נפש משמע ולא נפשות. ואיכא לדידיה תלתא מיעוטא ואיהו גופיה מודה דאי לאו דאיצטריך למעט יחיד בהוראה ממעטין זה אינו יכול [וזה אינו יכול] וכר"ש דלתרוייהו משמע להו נפש מיעוטא. וא"כ ר"מ יחידאה הוא בסברא זו דנפש לא הוה מיעוטא ולא ה"ל לרבינו לפסוק כסברתו נגד סברת ר"י ור"ש דמשמע מיעוטא אמנם יש לי בעז"ה לתת טעם נכון לדעת רבינו ז"ל במאי דפסק כסברת ר' מאיר משום דכוותיה אזלא מסקנא דסוגיא דפ"ק דערכין (דף ד' ע"ב) דקאמר דלא איצטריך נפשות גבי ערכין לאחד שהעריך מאה ופרש"י דאי הוה כתיב נמי נפש הוה משמע נפשות הרבה כעניין שנאמר ונפש אדם ששה עשר אלף וכן משמע מהתורת כהנים שהביאו התוס' בפ"ק דזבחים (דף ה' ע"ב) דלא ממעט שותפין שאין מביאין קרבן מנחה מדכתיב נפש אלא מדכתיב קרבנו. וא"כ ה"נ אין למעט ולפטור בשעשו מלאכה בשבת מדכתיב נפש וליכא רק תרי מיעוטא ואמר חד למעוטי זה עוקר כו' וחד למעוטי זה יכול וזה יכול אבל לזה אינו יכול וזה אינו יכול ליכא מיעוטא ולכך מחייב:

הלכה יט

כל העושה שיעור מלאכה כולה בשגגה מתחלה ועד סוף חייב חטאת קבועה. משמע דאי אדכר בנתיים פטור מחטאת. והיינו דוקא בהעברה וכהאי גוונא מלאכה שבידו להחזירה כשנזכר מועילה הידיעה שבנתים לפטור אבל בזורק וכהאי גוונא מלאכה שאין בידו להחזירה כשנזכר לא מפטר במה שנזכר כדאיתא בסוף פרק הזורק. והא שלא ביאר זה רבינו כאן הוא מפני שביארו בפ"ו מהל' שגגות. והא דמשמע מדברי רבינו לקמן בפ"ט דין ה' גבי שכח והדביק פת בתנור בשבת דאם נזכר קודם שתאפה לא מצי למיתי לידי חיוב חטאת וכמ"ש הלח"מ שם על כרחך היינו משום דס"ל דהתם הוי בידו להחזיר מלאכת האפיה משום שיכול לרדותה קודם שתאפה. ואע"ג שיש בזה איסור דרבנן אפילו הכי מקרי בידו לעניין זה דמועילה לו הידיעה לפטור מחטאת. וזה דלא

כנראה מדברי התוס' ישנים בפ"ק דשבת בשם מהר"ם דגבי הדביק פת בתנור מצי למיתי לידי חיוב חטאת אף שנזכר קודם שתאפה אם חזר ושכח והיינו משום דחשיב לה אין בידו לרדותה מחמת איסור דרבנן והא דגבי העברה חשיב בידו לעמוד בתוך ד' אמות על כרחך הוא דס"ל דמותר לכתחילה לטלטל פחות מד' אמות בר"ה פעם אחת רק כמה פעמים אסור וכדעת הפוסקים דס"ל הכי. ובשו"ת חות יאיר סי' ט"ו כתב בפשיטות דלא שייך חצי שיעור היכא דנזכר השיעור בפירוש בתורה כמו לטלטל פחות מד' אמות דבתורה כתיב שבו איש תחתיו ודרשינן כתחתיו וכן שיעורא דתחומין במה שהתירה תורה בפירוש לא אסרו חז"ל אלא א"כ מצאו סמך לזה כמו גבי תחום דאלפיים:

פרק ב

הלכה א

דחויה היא שבת אצל סכנת נפשות כשאר כל המצות. וכתב הכס"מ דבפרק כיצד צולין איפליגו תנאי בטומאה אם דחויה היא בצבור או הותרה ומשמע בגמרא דהלכה כמאן דאמר דחויה וכך פסק רבינו בהלכות ביאת מקדש. ומשמע דכי היכי דאיפליגו בטומאה ה"נ איפליגו בשבת לגבי חולה אם דחויה או הותרה וקיי"ל כמאן דאמר דחויה וכ"כ הרשב"א והר"ן שהשבת דחויה היא אצל חולה ולא הותרה ע"כ. וקשה לי על זה מסוגיא ערוכה דסוף פרק ד' דיומא (דף מ"ו ע"ב) דמחלק התם בין טומאה בצבור לשבת דטומאה דחויה ושבת הותרה בצבור במקדש וא"כ כי היכי דעדיפא שבת מטומאה לעניין עבודת צבור במקדש ה"נ עדיפא לענין חולה שיש בו סכנת נפש דחמיר. וא"כ היאך ילפינן לומר דשבת דחוי גבי חולה מטומאה דאדרבא נילף דהותרה שבת גבי חולה כמו בצבור במקדש וכן מצאתי בס' לוית חן פרשת אחרי. ושוב ראיתי שכבר הרגיש בזה בס' התשב"ץ בחלק ג' סי' ל"ז והוכיח מהא דיומא דשבת הותרה אצל פיקוח נפש דחולה וא"צ להדר בתר היתר כלל ועוד כתב דהוא הדין גבי מילה אמרינן דהותרה בשבת ולא דחויה.

ומיהו יש ליישב דעת רבינו והפוסקים דסברי דשבת לעניין חולה דמי לטומאה בצבור ולפי דעתם הוא הדין שבת לענין עבודת צבור וכן לגבי מילה דחויה כמו טומאה. דאיכא למימר דלא קיי"ל כסוגיא דיומא מכח הסוגיא דפ"ק דיבמות (דף ה' ע"ב) דמוכחא דסברה דשבת דחוי הוא לגבי עבודת צבור וכן לגבי מילה ולא הותרה שהרי בעא למילף דעשה דוחה לא תעשה שיש בה כרת מהא דעשה דמילה ופסח ותמיד דוחין שבת. ואי איתא דהותרה הא לא שייך למילף מיניהו לעלמא לעניין דחית עשה ללא תעשה אלא

ש"מ דהני נמי מטעם דחיה. וכן התוס' בברכות (דף כ') דקדקו כהאי גוונא מלשון דחיה דאמר בפסחים (דף ס"ט ע"ב) גבי מילה ותמיד דלאו היתר הוא. ונראה דהך מילתא תליא בדרשא דאיתא בספרי פרשת פנחס אקרא דכתיב את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו שתהא עבודת מקדש דוחה את השבת. והשתא למאי איצטריך הא בהדיא כתיב וביום השבת וכבר הוקשה כן לבעל זית רענן ותירץ דאתא לעומר ושתי הלחם ואינו מובן דהרי יליף להו מקראי אחריני בסוף פרק ו' דמנחות אלא י"ל דאתא לומר דקרבן ציבור הותר ומאן דאמר דהוי דחוי דרש מקדשי תיראו למורא מקדש לעולם דגמר משבת כדאיתא ביבמות (דף ו'). וכ"כ רבינו בפ"ז דהלכות בית הבחירה וא"כ אזיל כאן לטעמיה ואתי שפיר.

והנה על דרך זה יש ליישב פירש"י שם בברכות שכתב דגבי מת מצוה הותר לגמרי לכהן ונזיר לטמאות ולא מטעם דחיה והתוס' הקשו עליו דמאי שנא מכל מצות עשה שדוחה לא תעשה וכן מילה ותמיד דאמרינן שדוחין שבת פירוש ולא הותר. ולפי מ"ש י"ל דשאני מת מצוה דאיכא תרי קראי דכתיב מעמיו להוציא מת מצוה ב' פעמים ולכך אמרינן דהותר וכי היכי דאמרינן גבי קרבן ציבור בשבת למאן דאית ליה ב' קראי ומאן דלא סבר התם הותרה הוא משום דלית ליה ב' קראי להכי וכמ"ש:

[**והנה** אף דרבינו משמע דס"ל דשבת דחויה אצל פיקוח נפש נראה דהיינו דוקא מלאכה גמורה דאורייתא אבל שבות דרבנן מודה דהותר לגמרי דלפי מה שנתבאר דתליא בדין עבודה דבמקדש וכל שהותר שם הוי כל שכן גבי פיקוח נפש וא"כ הרי כתב רבינו בפירוש בריש הלכות קרבן פסח דשבות היתר הוא במקדש ולפ"ז הוא הדין דהותר גבי פיקוח נפש. ועי' מ"ש בהלכות מאכלות אסורות דאפשר דגם לרבינו מן התורה הותרה שבת במקדש והוא הדין אצל פ"נ ומה שכתב כאן שהיא דחויה היינו מדרבנן ועיי"ש. וכן משמע לפמ"ש באורחות חיים הבאתיו בהלכות תמידין ומוספין. אלא דקשה לפ"ד רבינו וסייעתו דפיקוח נפש דחויה בשבת וכל שכן עבודת צבור וא"כ אמאי שחיטת קרבן ציבור דוחה שבת הא אפשר ע"י שנים לפמ"ש רבינו ריש הלכות פסולי המוקדשין דשנים שוחטין זבח אחד. ומיהו סוגיא דיבמות ל"ק די"ל דאתיא אליבא דמאן דאמר דשנים אין שוחטין זבח אחד אי נמי כמ"ד דזה יכול וזה יכול חייב אבל לרבינו קשה]:

הלכה טז

ראה תינוק שנפל לים פורש מצודה ומעלהו ואע"פ שהוא צד הדגים עמו וכו'. נגעל דלת בפני תינוק שובר הדלת ומוציאו ואע"פ שהוא מפצל אותה כמין עצים שראוין למלאכה. ותמה הלח"מ שלא הזכיר רבינו דאע"פ שהוא מכוון לפצל וכו' שרי וכמו

שאמרו בגמרא דיומא דאע"ג דקמכוון למיתבר בשיפי. וכתב דסבר רבינו דאם עשה כן בכוונה אסור ומפני כן לא הזכירו בגמ' כוונה גבי נפל לים ולבור. ומה שאמרו גבי ננעל דלת אע"ג דקמכוין למיתבר מפרש הוא ז"ל דאינו מכוון לכך ממש אלא דמעשיו מוכיחין דדעתו לעשות עצים למלאכה וכו'. והנה מלבד שדבריו דחוקין. אלא אף זו דאישתמיט מיניה הא דאיתא בירושלמי בהדיא בסוף פרק האורג וז"ל ר' יוסי ברבי בון בשם רב הונא ראה תינוק מבעבע בנהר ונתכוין להעלותו ולהעלות נחיל של דגים עמו מותר ועוד איתא שם היה מפקח בגל ונתכוון להעלותו ולהעלות צרור של זהובים עמו מותר. והובא ג"כ בר"ן שם ופירש שבענין פיקוח נפש אפילו נתכוין למלאכת הרשות עם אותה מלאכה של פ"נ מותר וכיוצא בזה אמרו בגמ' דילן ביומא. והטעם כדי שלא ימנע בשום ענין מפיקוח נפש המוטלת חובה עליו עכ"ד ומבואר מדבריו דגם לפי גמ' דילן מותר נמי במתכוון כמו שמפורש בירושלמי והכי קיי"ל ודלא כמ"ש הלח"מ וכן אישתמיט לבעל ס' מעשה רוקח שכתב ג"כ כהלח"מ וע"ש.

ומאי שהוקשה לו לבעל לח"מ דאי שרי לכוין הו"ל להזכיר בגמ' דיומא כוונה בכל החלוקות. וגם תמה על רבינו שלא הזכירו כלל יש לי ליישב דלשון הגמ' הוא גבי מצודה ואע"ג דקצייד כווריי וכן לשון רבינו שכתב ואע"פ שהוא צד הדגים עמו משמע שזהו בודאי לו שאי אפשר בלא צידת הדגים ואפילו הכי שרי לפרוש המצודה בשביל הצלת התינוק ואע"ג דקצייד כווריי בודאי וא"כ לא איצטריך לאשמועינן דמותר אע"פ שהוא מתכוין לצידת הדגים כיון דאשמועינן דפסיק רישא שרי בזה הוא הדין למכוין דכל שהוא פסיק רישא יש בו ג"כ חיוב מן התורה כמו במתכוין בכהאי גוונא דמסתמא ניחא ליה בצידת הדגים וכמבואר מדברי התוס' בפרק כירה (שבת דף מ"א ע"ב). והא דגבי ננעל דלת נקט בגמ' כוונה ולא סגי ליה במה שהוא פסיק רישא למיתבר בשיפי י"ל דהיינו שפירש רש"י שם בד"ה למיתבר בשיפי נסרים שצריך להם. דנראה דמפרש דקמכוין דנקט לאו דוקא כוונה ממש אלא כלומר שצריך לנסרים דאי אין צריך להם לא מחייב במה שהוא פסיק רישא דהא מקלקל הוא וקיי"ל דכל המקלקלין פטורין ואינן חייבין אלא על מנת לתקן דהיינו שמתוך הקלקול בא לו התיקון הצריך לו כגון חובל וצריך לדם ומבעיר וצריך לאפרו וסותר על מנת לבנות במקומו. וא"כ גבי שבירת דלת דסותר הוא אין איסור דאורייתא אלא א"כ שצריך לאותן הנסרים של השבירה. וקושטא דאף שאינו מכוין לכך אלא שצריך להם והוא פסיק רישא אסור מן התורה ולא נקט לשון כוונה אלא משום דסתם מכוין הוא צריך לאותו דבר שמכוין. וגם רבינו דנקט גבי שבירת דלת ואע"פ שמפצל אותם כמין עצים שראויין למלאכה איירי שהוא פסיק רישא וצריך

לאותן עצים למלאכה כדי שלא יהא מקלקל בשבירת הדלת ולא הוצרך לפרש כאן דסמך על מה שביאר בכמה מקומות דין המקלקל שאינו חייב אלא א"כ שצריך להקלקול כדי לתקן. ולפ"ז על כרחך דמ"ש כאן שמפצל אותה כמין עצים שראויין למלאכה כדי שלא יחשב מקלקל איירי בשצריך להן דאל"כ אכתי מקלקל הוא אבל כוונה אין צריך כל שהוא פס"ר:

פרק ג

הלכה יח

אין נותנין פת בתנור עם חשיכה וכו' אלא כדי שיקרמו פניה כו' ואם נתן סמוך לחשיכה וחשכה ועדיין לא קרמו פניה כו' אם בשוגג מותר לו לרדות ממנו מזון ג' סעודות. וכתב הכס"מ שתמה הרמ"ך על רבינו דהא איהו גופיה פסק לעיל דכל תבשיל שלא בישל כל צרכו אם עבר ושיהה אסור לאכלו וכו'. ועיין מ"ש בזה בבית יוסף סי' רנ"ד. ולי נראה די"ל דרבינו אזיל לטעמיה שכתב הטעם דמותר לכתחילה ליתן פת בתנור כשיעור כדי שיקרמו פניה קודם חשיכה ואף שתגמור האפייה משתחשך מותר שאם יחתה יפסיד. הרי דמחלק בין פת לתבשיל דשם גזר שמא יחתה בגחלים ואוסר כל שלא בישל כל צרכו אפילו בדיעבד וגבי פת לא בעי כל צרכו וסגי בקרימת פנים אפילו לכתחילה מטעם שאם יחתה יפסיד. וזה יצא לו מהירושלמי דסוף פרק א' דשבת דאיתא התם זריזות הן הנשים בפת יותר מבתבשיל מה בין פת לתבשיל תבשיל דרכו לאכול רותח פת אין דרכו לאכול רותח. תמן אמרין פת חמתא בצדה פירוש שמביא חולי המחמם את הגוף וכיון דמזיק לגוף מי שאוכלו חם לכך זריזות בו הנשים שלא לחתות בו משתחשך וגם מפסיד הפת גופיה בחתייתו יותר מתבשיל. ובזה אתי שפיר דתיתי מתניתין דפת אליבא דכולי עלמא אף להני תנאי ואמוראי דאסרי בתבשיל שנתבשל רק כמאכל בן דרוסאי ולא סבירא ליה כמאן דאמר בגמרא דילן בפרק כירה (שבת דף ל"ז ע"ב) דמתניתין דפת לא אתיא רק כחנניא דמתיר נמי גבי תבשיל לשהותו כשנתבשל כמאכל בן דרוסאי. אלא סבירא ליה כסברת הירושלמי דשאני פת מתבשיל. ולפ"ז דגבי פת ליכא גזרה דשמא יחתה אתי שפיר דמתיר רבינו בדיעבד גבי פת אפי' לא קרמו פניה מבעוד יום. דהא כיון שנפסד ע"י חיתוי זריזות בו ולא חשו בו לחיתוי כלל:

פרק ה

הלכה ג

המדליק צריך שידליק מבעוד יום. כתב הכס"מ דרבינו לית ליה תוספת בשבת כלל אפי' מדרבנן דאל"כ לא הו"ל להשמיטו. ואינו נראה דרבינו סמך עצמו אמה שכתב בסוף פרק זה ענין התקיעות שהיו תוקעין בכל עיירות של ישראל בערב שבת ומבואר הוא שהיו ממהרין התקיעות כדי להוסיף מחול על הקדש כמ"ש רש"י הביאו הרב המגיד שם. וכן משמע בפ"ח דיו"ט דאסור מן המנחה ולמעלה. וכיון שיש תוספת לשבת בכניסתו ק"ו ביציאתו דכבר איקבע איסורא דשבת. ובזה יש ליישב ג"כ מה שתמה הב"י באורח חיים סי' רס"א על הטור שם שהשמיט דין תוספת שבת די"ל שסמך אמה שכתב בסי' רנ"ו כנ"ל. ומ"ש הפמ"ג באו"ח ובספר מחנה ארון דטעמו של רבינו שלא הזכיר תוספת שבת הוא משום דס"ל דכל ספק שרי מן התורה וא"כ מה שאסור לעשות מלאכה בבין השמשות דשבת על כרחך משום תוספת הוא ולא משום ספק וזה דלא כמ"ש הרה"מ כאן ובהל' שביתת עשור ופ"ה דתענית. והנה כבר הוכיח כן הפר"ח באו"ח סי' תר"ח מדברי הר"ן ריש פרק המביא ע"ש. ויש ליישב בזה קושית תוס' בפסחים (דף נ"ד ע"ב) ובר"ה (דף ט') וכמ"ש בחידושי.

אך דעת רבינו אכתי אין מתיישב בזה דהתינח שלא הזכיר תוספת גבי שבת בכניסתו אבל אכתי ביציאתו הו"ל להזכיר דהא ליכא למישמע מהא דאסר בין השמשות דמוצאי שבת דהתם שפיר י"ל דמשום ספיקא הוא דאסור שהרי כבר איקבע איסורא והיכא דאיקבע איסורא ס"ל דספיקו אסור מן התורה שהרי מביא אשם תלוי כמ"ש בהל' שגגות. ועוד דהלחם משנה דקדק שם מדברי רבינו דאף בין השמשות דערב שבת חייב באשם תלוי והוי כאיקבע איסורא. וכן משמע מפירוש רש"י בשבת (דף ל"ה סוף ע"א). וכן איתא בירושלמי ריש ברכות דחייב אשם תלוי על בין השמשות דערב שבת עיי"ש. ושמע מינה דלא ס"ל בזה דספקו שרי מן התורה אלא מטעם ספק אסור ולא משום תוספת וגם קרא לא אצטריך לאסור בין השמשות. וכ"כ בס' באר יעקב לדעת רבינו וביאר הטעם דבין השמשות הוי כמו ב' חתיכות דיום שלפניו הוי היתר בודאי ויום (שאחרון) [שאחריו] הוי איסור בודאי. אלא שפקפק בזה דאפשר דבין השמשות יש חזקת היתר. אך בספר מרכבת המשנה כתב די"ל דברי רבינו שם דלא כהלח"מ דאיירי שעשה בין השמשות אלא דמסופק אי היה יום של שבת או של חול כשעשה. ומיהו י"ל דלא מהני כאן חזקת יום דעשוי להשתנות וכבר בא השינוי. ועי' בשו"ת שיבת ציון סי' מ"ו. ובהכי אתי שפיר דעושה בבין השמשות דמוצאי שבת אינו חייב חטאת:

הלכה יח

כל מדינות ועיירות ישראל תוקעין בהן שש תקיעות בערב שבת. והנה במה היו תוקעין אלו התקיעות אי בשופר או בחצוצרות לא נתבאר כאן בדברי רבינו ונראה דסמך על מה שכתב בפ"ו מהלכות כלי המקדש גבי כ"א תקיעות שהיו תוקעין במקדש בערב שבת דהיו בחצוצרות. ומנה שם באותן הכ"א הנך שש דהיו להבדיל את העם מן המלאכה דנקט כאן וא"כ מוכח שהיו בחצוצרות. ואין נראה לחלק בין מקדש לשאר מדינות ועיירות ישראל. ושוב ראיתי הדבר מפורש בתוספתא שלהי סוכה גבי תקיעות של ערב שבת חזן הכנסת נוטל את החצוצרות ועולה לגג גבוה שבעיר וכו'. וכן איתא במדרש ילמדנו פרשת מטות והא דבגמרא דשבת איתא בברייתא דמייתי התם (דף ל"ה ע"ב) מקום צנוע יש לו לחזן בית הכנסת ששם מניח שופרו לפי שאין מטלטלין לא את השופר ולא את החצוצרות ולשון זה משמע לכאורה דחזן בית הכנסת שתוקע בערב שבת היה בשופר מיהו הא מסיק התם (בדף ל"ו) אהך ברייתא דשופר דתני בה היינו חצוצרות. וחצוצרות דסיפא היינו שופר דאישתני שמייהו כו'. ולפ"ז אדרבא מוכח דחזן הכנסת היה תוקע בחצוצרות. ושופר דנקט התם היינו לאחר שנשתנה שם חצוצרות לשופר. וחצוצרות דנקט בתוספתא ובילמדנו הן שמם העצם. וראיתי לבעל טורי אבן בר"ה (דף כ"ו ע"ב) שהביא ראיה מתחילת הסוגיא דשבת דמשמע דבשופר כפוף היו תוקעין בערב שבת. ויש לתמוה על הרב שלא הרגיש במה שכתבנו דלפי המסקנא מוכח איפכא. גם לא זכר הך תוספתא והילמדנו שזכרתי:

והנה לא נתבאר בדברי רבינו אם היו התקיעות ג"כ בערב יו"ט. ובס' קרבן נתנאל פ"ב דביצה כתב בפשיטות שלא היו. ונעלם ממנו מ"ש רש"י והרע"ב סוף פרק א' דחולין. ואי"ה בחיבורי לאו"ח יתבאר באורך:

הלכה יט

התחיל לתקוע שניה נסתלקו התריסין וננעלו החנויות. ומשמע דאח"כ אסור פרקמטיא. וכ"כ במג"א ריש סימן רנ"א. דדוקא מן המנחה ומעלה אין איסור כשאר מלאכה עד תקיעה שניה ועי' בס' קרבן נתנאל פ"ד דפסחים. ולי נראה להביא ראיה דדוקא פרקמטיא דחנויות אסור מתקיעה שניה ואילך משום דהוא קבוע ומפורסם. ועי' במג"א סי' רנ"ו דראוי שיסגרו שערים קודם אבל אי איתרמי ליה למכור ולקנות דבר שרי אפי' סמוך לשקיעת החמה וכן נראה כוונת המג"א. ובזה נסתלק מה שהניח בצ"ע בס' באר יעקב דאיך מביא ראיה להתיר מפרש"י דשבת גבי חנויות דהרי רש"י כתב שם לאסור משא ומתן גבי חנויות. אך כוונתו דדוקא חנויות אסור דהוי מפורסם וקבוע. והכי מוכח בפ"ק

דע"ז (דף ט"ו) דאתמר גזירה משום נסיוני דזימנין דמזבני לה נהליה סמוך לשקיעת החמה דמעלי שבתא כו'. ובפרק הזהב (בבא מציעא דף מ"ט) מייתי הש"ס עובדא דמשתעי ההוא מרבנן אפניא דמעלי שבתא הוה והוי יתיבנא ואתא ההוא גברא וקאי אבבא אמר ליה אית לך שומשמי לזבוני כו' ואי איתא דאיכא איסור למזבן לא הו"ל להש"ס לאתויי הך עובדא. וגם ההוא מרבנן הו"ל להדורי להההוא גברא דאסור למזבן ומדהשיב לו דאין לו משמע דאי הוה ליה הוי מזבן ליה ואע"ג שמשמע שהיה סמוך לחשיכה:

פרק ו

הלכה כד

פירות שיצאו חוץ לתחום וחזרו בשוגג יאכלו בשבת שהרי לא נעשה בגופן מעשה ולא נשתנו. אף על גב דקיי"ל דבדרבנן לא קנסינן שוגג אטו מזיד אפילו היכא דנעשה בגופן מעשה כדמוכח בגיטין (דף נ"ד ע"ב) גבי נפלו ונתפצעו ופסקו רבינו בפט"ז מהלכות מאכלות אסורות אפילו הכי הוצרך רבינו כאן להתיר פירות שיצאו חוץ לתחום מטעם שלא נעשה בגופן מעשה לומר דאפי' יצאו מחוץ לתחום י"ב מיל דהוי דאורייתא לשיטתיה לקמן בריש פרק כ"ז אפילו הכי בשוגג יאכלו בשבת. וא"כ הוא הדין נמי כשהוציאן מרשות היחיד לרשות הרבים או העבירן ד' אמות ברה"ר בשוגג יאכל בשבת מהאי טעמא שלא נעשה בגופן מעשה כו'. וכן הביא בס' קרבן נתנאל בפ"ד דערובין שכתב הריטב"א בשם רבינו יונה דלא מיתסר מעשה שבת מפני שנעשה בו איסור העברה ברה"ר או הוצאה והכנסה שלא אסרו במעשה שבת אלא דבר שיש בו מעשה דהיינו שנעשה שום תיקון בגופו והיינו דנקטינן בכל דוכתא מעשה שבת ע"כ (וע"ש דמשמע דאפילו במזיד קאמר וצ"ע). וזה דלא כמו שמשמע מדברי החו"י בסי' תנ"ד דלאותו אדם עצמו שהוציא אסור כדין המבשל בשבת. ולא ירד לחילוק זה של רבינו והריטב"א דשאני המבשל שעשה מעשה בגופו משא"כ פירות שהוציאן כמו שנתבאר. וכ"כ הרשב"א בחידושיו פרק רבי אליעזר דמילה דאפי' לרבי יוחנן הסנדלר לא מתסרי כיון שלא עשה מעשה בגופן. ומיהו מה שתמה שם על המג"א סי' ת"ה ס"ק י"ד ועל רמ"א סי' שי"ח שמיקל גבי שבת ביוצא חוץ לתחום בשוגג מחמת שאין שם איסור דאורייתא והרי יש איסור העברה ברה"ר לא קשה מידי דמשכחת לה תחומין בלא העברה כמ"ש בסמוך:

במזיד לא יאכלו עד מוצ"ש. ועיין בהשגות ובמגיד משנה שהקשה דרבינו גופיה בהל' יום טוב פסק כרב פפא בערובין דאפי' יצאו במזיד וחזרו לא הפסידו את מקומן ותירץ דרבינו מפרש דדברי רב פפא הם בהכרח ביו"ט שאדם יכול להוליכם ברשות הרבים תוך התחום דאי בשבת למה ליה למימר חוץ לתחום אפילו תוך התחום אינו יכול להוליכם ברה"ר. ודברי ר' נחמיה ור' אליעזר בן יעקב דאמרי התם בערובין דלעולם אסורין עד שיחזרו למקומן שוגגין איירי בשבת ולכך אסורים באכילה. אך הוקשה לו דא"כ אמאי נקט חוץ לתחום גבי שבת דאפילו תוך התחום אסור מפני שהעבירן ד' אמות ברה"ר. ונדחק לפרש דאיירי שיצאו ע"י גוי אי נמי על ידי ישראל והחמירו בתחומין של דבריהם יותר מבהעברת ד' אמות ברה"ר דאורייתא לפי שדבריהם צריכין חיזוק יותר משל תורה וסיים בצ"ע. וגם זהו סותר דברי התוס' בערובין (דף מ"א ע"ב) דמבואר מדבריהם דבאיסור דאורייתא מחמירין טפי לאסור הנעשה בשבת כגון המבשל בשבת מאיסור הוצאת חוץ לתחום.

אבל באמת אין צורך לדחוק בזה דמשכחת שפיר הוצאת חוץ לתחום אפילו בשבת בלאו איסור העברת ד' אמות ברה"ר על פי מ"ש רבינו לקמן בפרק כ"ז דין ח' גבי מודד אלפים וכלתה מדתו בחצי העיר או ששבת בבקעה והקיפוה גוים מחיצה בשבת מטלטל בכולה ע"י זריקה ואסור לילך בה חוץ לאלפיים. וא"כ י"ל דבכהאי גוונא איירו בכולה סוגיא דערובין שיצאו הפירות מחוץ לתחום בשבת בהיתר הוצאה ברה"ר. ולפ"ז אפשר דגם רב פפא איירי נמי בשבת ואכתי מנ"ל לרבינו לחלק בין יו"ט לשבת ואמאי אוסר גבי שבת היכא דלא עבר על איסור הוצאה. ונראה דמכח הכרח אחר יצא לו לרבינו לפרש דברי רב פפא שהן ביו"ט דוקא והוא דקשיא ליה קושיית המג"א שהקשה בסי' ת"ה אהא דרב פפא דמתיר פירות שיצאו מחוץ לתחום וחזרו אפילו במזיד דמאי שנא מדקיי"ל גבי המעשר והמטביל בשבת במזיד לא יאכל אע"פ שאינן אלא משום שבות דרבנן ומה שתירץ דהתם איירי בדאית ליה פירי או מנא אחריני זה אינו לדעת רבינו כפי מש"כ הלח"מ בפ"ו דהלכות יו"ט דאוסר הפירות והכלים שתיקן בשבת אפילו בדלית ליה אחרינא. [ועוד דדוחק לומר דהכא איירי דוקא בדלית ליה פירות אחרים. ועוד דתקשה מה שהקשה בקרבן העדה דתפשוט הבעיא דפ"ב דביצה].

אמנם אי אמרינן דדברי רב פפא אינן אלא ביו"ט י"ל דמשום הכי קיל איסור תחומין דידיה מאיסור מעשר ומטביל דבהו איכא משום לתא דמלאכה דאורייתא דהא כתב רבינו לקמן בפרק כ"ג דנראה כמתקן דבר וכל מתקן דומה למלאכת מכה בפטיש שהוא גמר מלאכה דאורייתא אבל תחומין ביו"ט ליכא ביה משום לתא של מלאכה דאורייתא

כלל דהא אפילו בשיעור י"ב מיל אינו מן התורה ביו"ט וכמו שיתבאר בעה"י בהלכות יו"ט ומשום הכי לא אסרו בהן אפילו הוציאן במזיד והוחזרו [וכהאי גוונא תירצו התוספות בריש פרק ד' דערובין] אבל בשבת דאיכא גם בתחומין דידיה משום לתא דאורייתא לשיטתו של רבינו שפסק לקמן בפכ"ז דהיוצא חוץ לי"ב מיל בשבת דאורייתא איכא למימר דלא עדיפא מהך דמעשר ומטביל דאסרינן במזיד:

[**ובזה** נסתלק קושית הקרבן עדה דלא פשיט האיבעיא בפ"ב דביצה גבי עבר ואפה בלא עירוב תבשילין ביו"ט דמותר מהא דערובין דלא הפסידו מקומן דשאני התם דלית באיסור תחומין ביו"ט שום דררא דאורייתא אבל באפיה מיו"ט לשבת איכא גזירה דאיסור דאורייתא שלא יבואו לאפות מיו"ט לחול כדמוכח מהא דאמר רב אשי בריש פ"ב דביצה]:

פרק ז

הלכה ה

המחתך את הירק מעט [**מעט**] **לבשלו הרי זה חייב**. מה שהקשה הכס"מ בשם הרמ"ך דהו"ל לרבינו למימר דוקא ירק שאינו נאכל כמו שהוא חי כי היכי דלא תקשי עליה יום הכיפורים שמותר בקניבת ירק אין דבריו מוכרחים דבלאו הכי לא תקשי לרבינו מקניבת ירק ביום הכיפורים דשרי דהתם במחתך לחתיכות גדולות כמ"ש התוס' והרב המגיד בריש הל' שביתת עשור ובכהאי גוונא לא הוי טוחן כמבואר לקמן בפכ"א (אי נמי י"ל דהתם שלא לבשל איירי ובכהאי גוונא אפי' איסורא ליכא לדעת רבינו כמ"ש הב"י בטור או"ח סי' שכ"א). ויש להביא ראיה דאף בירק שנאכל כמו שהוא חי אין היתר לחתך מעט כדי לבשלו מהא דאיתא בשבת (דף קי"ט) דרב חסדא פרים סילקא פירוש מערב שבת משמע דבשבת אסור וסילקא נאכלת חי כדמוכח בברכות (דף ל"ח ע"ב) וא"כ על כרחך דהא דמתירים קניבת ירק ביום הכיפורים אין הטעם משום דנאכל חי כמ"ש הרמ"ך אלא כמ"ש. ומיהו יש לדחות דרב חסדא היה מבשלו מער"ש והיה מחתכו קודם הבישול דעדיף מסתמא. ועל פי זה אתי שפיר מה שהקשה אחד מגדולי זמנינו מההיא דר"ח על דברי הרשב"א שמתיר לחתוך קודם אכילה:

פרק ח

הלכה א

החורש כל שהוא חייב המנכש בעיקרי האילנות והמקרסם העשבים או המזרד השריגים כדי לייפות את הקרקע הרי זה תולדות חורש. ומשמע דאילו כדי לתקן הצמח לא הוי תולדה דחורש אלא תולדה דזורע וכמו זומר את האילן כדי שיצמח שהוא מעין זורע כמ"ש בסמוך וכ"כ בהדיא בפירוש המשנה ר"פ הבונה והוא מפורש בירושלמי פרק כלל גדול ושם מבואר בדרך כלל בענין זה דכל דבר שהוא להניית קרקע חייב משום חורש וכל דבר שהוא להבחיל את הפרי פירוש לצמוח חייב משום זורע וקחשיב התם משקה. ומהאי טעמא פסק רבינו בסמוך דהמשקה צמחין ואילנות בשבת הרי זה תולדת זורע. וכתב הרה"מ שהוא כרב יוסף נגד רבה בריש מועד קטן ולא ביאר הטעם שלא פסק כרבה כדקיי"ל בכל דוכתא. אך לפי מ"ש מבואר טעמו של רבינו דהירושלמי נמי סבר כרב יוסף. ומה שתמה הכס"מ על רבינו שהשמיט דין מנכש ועוקר עשבים רעים כדי לצמוח שהוא תולדה דזורע. י"ל דממילא נלמד כן מדבריו לפי הכלל האמור. ועוד דסמך רבינו על מ"ש בריש הלכות כלאים אחד הזורע או המנכש וכו' ע"ש:

הלכה ג

וכל העוקר דבר מגידולו חייב משום קוצר. לא הראו נושאי כליו מקורו והוא מפורש בירושלמי בשבת פרק כלל גדול:

הלכה ו

המקבץ דבילה ועשה ממנו עגולה וכו' עד שנתקבץ גוף אחד הרי זה תולדת מעמר וחייב. וכתב הכס"מ בשם הרמ"ך דוקא כשקבצם במקום שנפלו שם מן האילן אבל אם קבצן בבית לא כו'. ומדכתבו על דברי רבינו משמע דרצונו לומר דרבינו נמי מודה בזה וכן משמע בהדיא בס' אליה רבה באו"ח סי' ש"מ. ואין זה נכון בדעתו שהרי כתב לקמן בפרק כ"א דין י"א מי שנתפזרו לו פירות בחצירו כו' לא יתן לתוך הסל [וכו'] שמא יכבשם בידו לתוך הקופה ויבוא לידי עימור. אלמא דאף בחצר דלא הוי מקום גידולן הוי עימור בכהאי גוונא כשכובשם עד שנעשו גוף אחד. ומה שהביא הרמ"ך ראיה לדבריו מהא דאמרינן במס' יו"ט (והוא שם דף י"ג ע"ב ובחנם כתב בס' מרכבת המשנה שלא מצא כן במסכת יו"ט ע"ש) דמעמיד ערימה לא הוי גמר מלאכה. באמת אין בזה כדאי לדחות דברי רבינו דאיירי בדברים הנקבצים ונכבשים עד שנעשו גוף אחד משא"כ בהעמדת ערימה דמסכת יו"ט שאין נעשה גוף אחד רק שמאספו יחד ובכהאי

גוונא קושטא דגם לרבינו בעינן מקום גידולו ולא כמו שכתבו בס' מעשה רוקח ושאר מחברים דבכל עימור חייב לרבינו אף שלא במקום גידולו. וחולק על מ"ש תוס' והר"ן בביצה (דף ל"א). ובהכי אתי שפיר דלא תקשי לרבינו מה שהקשה בהגהות [מיימוני] בפרק כ"א מדתנן בביצה (דף ל"ג) ומגבב עצים מן החצר להדליק משמע דאין בזה משום עימור מפני דלא הוי מקום גידולן ולפי מ"ש לק"מ דשאני עצים שאין נכבשים עד שיעשו גוף אחד כמו פירות. ולפ"ז אפשר דגם תוס' והר"ן בביצה מודים לרבינו דבדבר הנדבק ונכבש ונעשה גוף אחד הוי עימור אף שלא במקום גידולם דאינהו לא איירו התם בכהאי גוונא רק בעצים שאין נעשים גוף אחד ע"ש ואין לחלק דעת הפוסקים במקום שאפשר להשוותן כמ"ש:

הלכה ח

החובל בחבירו חייב באיסור שבת מפני נחת רוח שהרי נתקררה דעתו והרי הוא כמתקן לגבי יצרו. ועי' במגיד משנה שכתב לדעת רבינו דהוא הדין בחובל בהמה של חבירו דרך נקמה חייב על איסור שבת דהוי מתקן משום דקעביד נחת רוח ליצרו. וכ"כ לקמן בריש פי"ב דהוי מתקן מהאי טעמא וחייב. ובעל פני משה בפירושו על הירושלמי הקשה על זה מדאיתא בפרק המניח (בבא קמא דף ל"ה) אהא דמשמע התם דר' יוחנן דפוטר על איסור שבת מקלקל בחבורה והבערה, מוקי למתניתין בצריך לאפרו והכי מסיק רבא התם ואמאי לא אמר דהוי מתקן משום דקעביד נחת רוח ליצרו דעביד נקמה בחבירו. ולק"מ דהרי מבואר מסוגיא דפרק האורג ובמגיד כאן דלא מחייב משום האי תיקון רק למאן דמחייב במלאכה שאינה צריכה לגופה וא"כ אתי שפיר הסוגיא דפרק המניח דקאי אליבא דר' יוחנן ואיהו ס"ל כמאן דאמר דפוטר במלאכה שאצל"ג וכדמוכח בסוגיא דשבת (דף ל"א ע"ב) דמוקי התם ר' יוחנן דר' יוסי סבר כרבי שמעון דפוטר והכי מסיק רבא התם. ובר"פ נוטל (שבת דף קמ"א) אמר בהדיא דרבא כר"ש סבירא ליה.

וא"ת דאכתי תקשי אהא דרבא גופיה קאמר בכתובות (דף ל"ה) אקרא דכתיב ומכה נפש בהמה ישלמנה דלא איירי בשבת דא"כ אמאי ישלמנה פירוש דחייב משום חובל בשבת. ואמאי לא מצי איירי בשבת ובשאינו צריך לדם של הבהמה דהוי מקלקל לשיטתו של רבא גופיה וכדאמר בפרק המניח ופטור משום שבת ומשום הכי משלם. ועוד משכחת גם בשצריך לדם אבל לא כשיעור גרוגרת דאז פטור מחיוב שבת וכמ"ש רבינו וחייב [בתשלומים]. וי"ל דרבא סבר דמכה בהמה איירי דומיא דסיפא דקרא דעל כרחך איירי במכה של מיתה שהמית את הבהמה וכמ"ש תוס' בב"ק וכיון דאיירי במכה של מיתה תו לא הוי מקלקל אליבא דכולי עלמא דתיקן במה שהמיתה שהוציאה מידי איסור

אבר מן החי וכדאמר בפסחים (דף ע"ג) גבי השוחט חטאת בשבת בחוץ כו' דחייב ג' חטאות. ומדברי תוס' שם משמע דחשיב תיקון אפילו לר"ש דפוטר במלאכה שאינה צריכה לגופה דמחמת שהוציאה מידי אבר מן החי הוי צריך לגופה [וכן משמע בשאגת אריה סי' ע' וזה דלא כמ"ש בס' אור נערב פ"ק דשבת דהא דלא קאמר אברייתא דעתי אפי' בשבת הוא משום חובל דסתם ספרא רבי יהודה ואיהו ס"ל מקלקל בחבורה פטור וזה אינו לפי הסוגיא דפסחים].

ועיין בס' פני יהושע שם בכתובות במה שהקשה על דברי רבינו דהלכות חובל [שכתב שם בפ"ד דין ח' דהחובל בחבירו בשבת חייב דאכתי הוי מתקן משום דקעביד נחת רוח ליצרו משא"כ בחובל בבהמה הו"ל מקלקל והיה פטור אלא אם כן שצריך לדם א"כ אמאי קאמר רבא התם אקרא דמכה נפש בהמה ישלמנה דלא איירי באתרו ביה ובשבת דא"כ אמאי ישלמנה דאכתי בבהמה גופה איכא לפלוגי בשבת דהיכא דצריך לדם היה חייב משום איסור שבת והא דכתיב מכה בהמה ישלמנה איירי שאינו צריך לדם דפטור משא"כ במכה אדם הו"ל מתקן תמיד עכ"ד] דנראה שנעלם ממנו דברי המגיד משנה כאן דגם בחובל בהמת חבירו הוי מתקן כמו חובל באדם. [אך זה אינו רק למאן דאמר דמחייב במלאכה שאינה צריכה לגופה כנ"ל. וא"כ בלאו הכי לא הוי מצי לתרוצי הכי בכתובות דרבא קאמר לה ואיהו פוטר במלאכה שאינה צריכה לגופה וא"כ לא מחייב נמי גבי אדם תמיד וכדמוכח מדבריו גופיה בפ' המניח רק בהורג בהמה הו"ל מתקן כמ"ש] גם שאר דבריו שם אינן מכוונין לפי מ"ש דוק ותשכח:

הלכה יד

מסננין יין שאין בו שמרים או מים צלולין בסודרין. במעדני יו"ט ובשלטי הגיבורים הקשו דיהא אסור משום דשמא אתי לידי סחיטה. ותירצו דאיירי בסודרין המוכנין לכך דהואיל דעשויין למלאכה זו ליכא למיגזר דילמא סחיט להו. וכ"כ הרע"ב. אך רבינו שסתם בזה נראה דסבר דבכל סודרין מותר ולא חיישׁ כאן לסחיטה דהא צריך לסנן בסודר ע"י שינוי. וכמ"ש רבינו בפכ"א שלא יעשה גומא בסודר שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול ויבוא לשמר במשמרת. וא"כ י"ל דהכי נמי הוי היכר שלא יבוא לסחטו. וכהאי גוונא כתב רבינו בפכ"ב דין ט"ז דהיכר של שינוי ממעשה חול מהני שלא יבוא לידי סחיטה גבי הצלת חבית שנשברה וכ"כ הר"ן בפרק יום הכיפורים גבי עובר במים והטור או"ח בסי' ש"א וסי' תר"ג. וכהאי גוונא מצינו בסוגיא דביצה (דף י"ח) ובפ"ק דפסחים (דף י"א). [גם מה שהקשה השלטי גיבורים על רבינו דאיך מתיר לתת מים

צלולין בסודרין לסנן הא שייך לבון בכל בגדים. וי"ל כמ"ש הר"ן שם דכי אמרינן בבגד שרייתו זהו כבוסו הני מילי במטונפים. אי נמי אי קעביד דרך לבון]:

פרק ט

הלכה ד

אחד נתן את האור ואחד נתן העצים כו' חייבים משום מבשל. מדברי הרב המגיד לקמן ברפי"ב משמע דמשום מבשל נמי קאמר רבינו והוא הדין דחייב משום מבעיר ונקט מבשל דבעי שיעור כגרוגרת אבל מבעיר סגי בכל שהוא. ובעל מג"א בסי' שי"ח תירץ דרבינו כאן איירי דהנותן האור הביאו ממקום אחר ולא הציתו ולכך לא מחייב משום מבעיר. אך מ"ש הלח"מ דאין חיוב דמבעיר אלא בשצריך לאפר וכאן אינו צריך לאפר אלא לבשל וכבר חייב על הבישול אין זה מחוור דודאי גם מבעיר לצורך בישול חייב נמי משום מבעיר וכדמוכח להדיא בפ"ק דביצה (דף י"ב) גבי המבשל גיד הנשה ביו"ט דחייב נמי משום מבעיר וכן משמע בפירוש רש"י בשבת (דף ע"ד ע"ב) בד"ה שבע חטאות ע"ש. ובתוס' סוף פרק האורג (שבת דף ק"ו ע"א) ד"ה בחובל. [והטעם מבואר התם דמבעיר לצורך בישול חשיב תיקון ומלאכה הצריכה לגופה וחייב לכולי עלמא]:

הלכה ז

הטווה את הצמר מן החי פטור שאין דרך גזיזה בכך כו' ואין דרך טוויה בכך. הנה בגמרא איפלגו בזה ר' יוחנן ורב כהנא ופסק רבינו כרב כהנא. וצריך טעם למה פסק כמותו נגד ר"י. ועי' בראי"ש ובהגהות [מיימוני]. ולי נראה דהכי אזלא הסוגיא דפרק המצניע (שבת דף צ"ד) גבי הא דאמר ר' אבין אמר ר' יוסי בר חנינא דגודלת חייבת משום אורגת ופוקסת משום טווה ואמרו רבנן קמיה דר' אבוה וכי דרך אריגה וטוויה בכך והיינו משום דאין דרך טוויה על גבי חי. והכי נמי אין דרך אריגה על גבי חי. ובזה מתורץ מה שהוקשה להתוס' מהא דאמר בפ' במה אשה דקולע נימין חשיבא אריגה. ותירוצם דחוק למבין. אך לפמ"ש אתי שפיר דשאני התם דהוי על גבי חי ומשום הכי אין דרך אריגה בכך משא"כ בעלמא ומזה יצא לרבינו מ"ש לקמן דין י"ט דקולע נימין הוי תולדות אורג דמשמע דוקא כאן אין דרך מטעם הנ"ל אבל בעלמא שפיר דמי:

הלכה יט

המדקדק את החוטין ומפרידן בעת האריגה וכן הקולע את הנימין הרי זה תולדות אורג. הרב המגיד לא הראה מקורו ונראה שיצא לו כן מהירושלמי דסוף פרק המצניע דשם משמע דקליעת נימין חשיבה אריגה בבגדים ורבינו נמי איירי בבגד דומיא דחוטין. וגם

התוס' (סוף דף צ"ד) כתבו לחלק בין בגדים לשער שבגופו של אדם דלא חשיב אריגה וכן משמע בפכ"ב דין כ"ו:

פרק י

הלכה ד

אם נפסקה רצועת סנדלו בכרמלית נוטל גמי לח הראוי למאכל בהמה וכורך עליו וקושר הגמי. וכתב הרב המגיד דרבינו לא כתב החילוק דאיתא בגמרא בין כרמלית לחצר דמינטר דהתם אפילו לטלטלו אסר רב יוסף ואולי דעתו דהך דרב יוסף אתיא דלא כהילכתא שסובר דכלי שנשבר בשבת אין ראוי לטלטלו אלא א"כ עושה מעין מלאכתו הראשונה ואין הלכה כן כמ"ש בפכ"ה. ולדידי אין זה מספיק דהתינח שלא כתב רבינו דין זה גבי שבת אבל גבי יו"ט הו"ל לכתבו דשם סבר לאסור בטלטול כלי שנשברה בו ביום אם אינו עושה מעין מלאכה ראשונה וכמו שיתבאר בהלכות יו"ט וא"כ הו"ל לרבינו לאשמועינן דאם נפסקה רצועת סנדלו ביו"ט בחצר אסור לטלטלו. ועוד דבחידושי הרשב"א כתב דסנדל גרע משאר כלי שנשבר משום שדעתו לתקנו. אמנם אתי שפיר דעת רבינו לשיטתו שפסק בהלכות כלים פ"ז סנדל שהוא טמא מדרס ונפסקה אחת מאזניו ותקנה טמא מדרס והיינו סתם מתניתין דכלים דמייתי בסוגיא דשבת (דף קי"ב ע"ב) ומתבאר מתוך הסוגיא ופירוש רש"י שם דבין שנפסקה פנימית או חיצונה טמא ואע"פ שלא תקנה עדיין כלי הוא וא"כ מדהוי כלי לטומאה הוא הדין לגבי שבת וכדאיתא שם. ורב יוסף דאסרו בטלטול סבר כרבי יהודה דמטהר בברייתא ומסקנא דסוגיא מוכחת דלא כרב יוסף דוק ותשכח. ומה שהקשה הלח"מ דאי רבינו מתיר נמי בחצר אמאי נקט כרמלית. י"ל דאתא רק לאפוקי חצר שאינה מעורבת. וכן משמע בכס"מ ע"ש:

הלכה ו

נימת כנור שנפסקה קושרין אותה במקדש. והנה הרב ר' יהונתן בפרק בתרא דערובין כתב דמתניתין דקושרין נימת כנור במקדש אתיא כמאן דאמר דעיקר שירה בכלי דלמאן דאמר דעיקר שירה בפה לא שרי לקשור נימת כנור. אמנם דעת רבינו נראה דאינו כן דהרי פסק בהלכות כלי המקדש דעיקר שירה בפה ואעפ"כ פסק דקושרין. ונראה דס"ל דהא דאמר ר' ירמיה בר אבא בסוכה (דף נ"א) אפלוגתא דר' יוסי ברבי יהודה ורבנן בשיר אי דוחה שבת מחלוקת בשיר של שואבה אבל בשיר של קרבן דברי הכל עבודה היא ודוחה את השבת. היינו אפי' למאן דאמר דעיקר שירה בפה ודלא כרב יוסף דקאמר התם

דפליגי אי עיקר שירה בכלי. ושוב ראיתי שכן כתב הלח"מ לדעת רבינו בסוף הלכות לולב. אלא שמ"ש שם הטעם משום דאין שבות במקדש אינו מספיק לפי מ"ש רבינו כאן דקושרין נימא שנפסקה דמשמע דאף מלאכה גמורה מתיר. ודוחק לומר כמ"ש התוי"ט דרבינו לא התיר רק לקשור קשר שאינו של קיימא דא"כ אמאי כתב רבינו שלא יקשור נימא לכתחילה אפילו במקדש אלא ודאי דבקשר של קיימא איירי ואפילו הכי מתיר בשנפסקה.

אלא נראה דהיינו טעמא דמתיר אפילו מלאכה בשביל מצות השיר במקדש גם למאן דאמר דאין עיקר שירה בכלי דמכל מקום כיון דמצוה מיהא איכא בכלי טפי מבפה מצי דחיא שבת דהא קיי"ל דאף מצוה מן המובחר דגבי קרבן דחי שבת. וכדמוכח במנחות (דף ס"ד) גבי שחט כחושה דאומרין לו הבא שמינה לכתחילה וכ"כ רבינו בפ"ב דשגגות ומשמע דהיינו משום דמצוה מן המובחר בשמינה אע"ג דכחושה נמי כשירה. וכן איתא בהדיא בירושלמי דפסחים פ"ו. וכן משמע בשבת (דף קל"ג ע"ב) דמשום מצות זה אלי ואנוהו מחללין שבת במצות הנוהגות בו. ועיין בשאגת אריה סי' נ"א. ועל פי זה מיושב מה שהקשו התוס' בסוכה ובערכין ממתניתין דהתם להא דרב יוסף בסוכה. ולפמ"ש לדעת רבינו אתי שפיר דקושטא דלא קיי"ל כרבי יוסי בסוכה עיי"ש:

פרק יא

הלכה א

השוחט חייב ולא שוחט בלבד אלא כל הנוטל נשמה לאחד מכל מיני חיה וכו'. ועיין בלח"מ שתמה דרבינו פוסק כשמואל דאמר דשוחט אינו חייב אלא משום נטילת נשמה והו"ל למפסק כרב באיסורי דסבר דחייב אף משום צובע. וכדמפרש טעמא בגמרא דניחא ליה דלתווס בית השחיטה בדמא כי היכי דלחזוה אינשי וליתו ולזבוני מיניה. ונראה דיש להוכיח דסוגיא דשמעתא בעלמא לא אזלא כרב בכמה דוכתי בשבת (דף ס"ט ודף ע' ודף ע"ג) גבי הא דפריך אליבא דריש לקיש ורבינא ורבא דהיכי משכחת לה דלחייב ארבעים חטאות חסר אחת בעושה כל ל"ט מלאכות בזדון שבת ושגגות מלאכות דבמאי ידע ליה לשבת ואי איתא לדרב הא משכחת דידע ליה לשבת במלאכת צביעה ממש אלא דשגג דסבור דבמלאכת שחיטה ליכא משום צביעה ובאמת איתא. וא"כ משכחת דעשה כל הל"ט מלאכות ובתוכן גם צביעה וכולן בהעלם אחד וגם ידע ליה לשבת. ומדלא קאמר הכי ש"מ דקושטא הוא דבמלאכת שחיטה ליכא צביעה ומשום הכי לא משכחת ל"ט חטאות אלא א"כ ששגג במלאכת צביעה ממש ושפיר פריך דידע

ליה לשבת במאי. [וליכא למימר דמשום הכי לא קאמר הכי דמילתא דרב לא שייך רק למאן דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב דהא גם רבינא ס"ל הכי כמ"ש בספר המאור בדף מ"ב אלא על כרחך דלא קיי"ל כרב]:

הלכה ז

הנוטל קיסם של עץ מלפניו וקטמו כו' חייב. הרב המגיד תמה על רבינו שלא ביאר דזה אינו אלא בקוטם בסכין. ובס' קרבן נתנאל פ' חביות תירץ דרבינו סמך עצמו אמ"ש בסמוך דשרי לקטום עצי בשמים להריח. ועל כרחך דלית ביה חיוב חטאת כלל בקוטם ביד. דאל"כ אף להריח היה אסור ע"כ. ואין זה הכרח כלל דהא אף במחובר שרי להריח ולא גזרינן שמא יגוז ואמאי נגזור בתלוש שמא יקטום. וכ"כ הר"ן פ' ערבי פסחים. ועל פי מ"ש הכס"מ פכ"ג דין ו' י"ל דלדעתו ז"ל לכך לא פסק כרב אשי דאמר דטעמא דאסור להניח עלה של הדם בתוך הנקב של חביות כדי שיקלח את היין הוא משום דגזר שמא יקטום דכי קטים מאי הוי וכ"כ בבית יוסף סי' שט"ו. א"כ שמע מינה דבקוטם ביד לית לן בה וכן משמע בפכ"א דין י"ט. וזה דלא כמ"ש בספר חמד משה דלרבינו קושטא דמחייב בקוטם ביד. וכ"כ בספר נ"א ונדחק בדברי רבינו דפרק כ"ג ואינו מוכרח דיש ליישב כמ"ש:

הלכה טז

המעביר דיו על גבי סיקרא חייב שתים אחת משום כותב ואחת משום מוחק. הרב המגיד הביא הסוגיא דפ"ב דגיטין דאיתא שם המעביר דיו על גבי סיקרא ר' יוחנן וריש לקיש דאמרי תרווייהו היה חייב שתים כו'. ולכאורה קשה דהא מסיק בסוגיא שם בעא מיניה ר"ל מר' יוחנן אי הוי דיו על גבי סיקרא כתב לעניין גט ואמר לו ר' יוחנן דאינו כתב. ופריך ליה ר"ל והלא לימדתנו רבינו דהוי כתב לעניין שבת ואמר לו ר"י וכי מפני שאנו מדמין נעשה מעשה. ופרש"י שאם היה בא מעשה נמי לעניין שבת בזמן בית המקדש לא היה סומך על דבריו להביא חולין בעזרה ע"כ. ולפ"ז לא הו"ל לרבינו למפסק דחייב שתים בסתמא דמשמע דמביא ב' חטאות בשוגג והרי למעשה לא סמך ר' יוחנן על זה. ומצאתי שהרגישו בזה בעל פר"ח בספרו מים חיים ובעל יד אהרן בספרו מרכבת המשנה ופירשו לדעת רבינו דלא כפירוש רש"י דגבי שבת לא היה עושה מעשה להקל ולהביא שתים מספק חולין בעזרה אלא דאגט לחודיה קאי שלא היה עושה בו מעשה להקל ולהכשיר דכי מפני שאנו מדמין גט לשבת נעשה מעשה דבאמת לא דמי גט לשבת דהתם הוא דהוי כתב משום דמלאכת מחשבת אסרה תורה והא אחשבה משא"כ גבי גט. ועוד דאפשר דמחמירין בו מדרבנן משום חומרא דאשת איש.

ויש לי להביא ראיה לפירוש זה דלפרש"י קשה דאי איתא דר' יוחנן לעניין שבת קאמר שלא היה עושה מעשה להביא חולין בעזרה. דא"כ אמאי קיבל מיניה ריש לקיש דבשלמא ר' יוחנן לא היה עושה מעשה בזה להקל אזיל לטעמיה דסבר חולין בעזרה הוא דאורייתא וכדמוכח בקידושין (דף נ"ז ע"ב) דאמר ר' יוחנן משום ר' מאיר אמרה תורה שחוט לי בשלי ושלך בשלך. וכן בכמה דוכתי. אבל ר"ל הא אית ליה בנזיר (דף כ"ט) דחולין בעזרה לאו דאורייתא וא"כ אמאי לא סמך איהו להקל במילתא דרבנן והרי ר"ל גופיה אמר בעירובין (דף ס"ה ע"ב) גבי הא דמבעיא לן אי שרי למיגר רשות ממשכיר דנשכור וכשנגיע אצל רבותינו שבדרום נשאל להן ופירש רש"י נשכור דספק דדבריהם להקל. אלמא דמיקל ר"ל בדרבנן בספיקא דדינא. אלא ש"מ דכי קאמר ליה ר"י בגיטין וכי מפני שאנו מדמין נעשה מעשה וקיבל ר"ל ממנו לא קאי אשבת ומשום חולין בעזרה רק לעניין גיטין. ושוב מצאתי הדבר מפורש באר היטיב בירושלמי פרק הבונה דאמר ר' יוחנן בזה הלשון מפני שאנו עסוקין בהלכות שבת אנו מתירין אשת איש. משמע להדיא דגט לשבת הוא דלא רצה לדמות אבל בשבת קושטא דמחייב ר' יוחנן שתי חטאות. ועוד איתא התם דר' יצחק בשם רבנן תמן מחייב שתים משום מוחק ומשום כותב. ומוכח התם דקאי על דיו על גבי סיקרא. ומסתמא מחייב ממש קאמר ועל זה סמך רבינו שהעתיק כן להלכה:

הלכה יז

הרושם רשמים וצורות בכותל כו' כדרך שהציירין רושמין הרי זה חייב משום כותב בשבת. עיין מ"ש הרב המגיד. ולי נראה שיצא זה לרבינו מהירושלמי דאיתא שם בפ"ז הצר צורה הראשון חייב משום כותב והשני חייב משום צובע. עוד איתא שם דאם חיסר בה אבר אחד ובא אחר וגמרה חייב משום מכה בפטיש ורבינו שלא כתב זה כאן הוא משום שכן משמע ממה שכתב בפ"י דין ט"ז דהגומר הצורה חייב משום מכה בפטיש. ועל כרחך דכאן אירי שאותו שרשם לא גמר הציור אלא הנותן הסממנין אח"כ. אלא דצ"ע דאמאי השמיט זה ולא כתב חיוב דצובע:

פרק יב

הלכה א

המבעיר כל שהוא חייב והוא שיהא צריך לאפר כו' והמבעיר וכו'. וקשה דהו"ל לחייב ג"כ משום סותר. וכהאי גוונא הקשה בהגהות מיימוני לקמן בפרק כ"ג אהא דקיי"ל מסיקין בכלים ביו"ט דאמאי שרי להסיק הא הוא סותר הכלי [והרב מג"א בהל' יו"ט

סי' תק"א הקשה מדנפשיה כן ולא ראה שכבר הקדימו בהגהות מיימוני ומה שתירץ המג"א דמשום הכי מסיקין בכלים דאינו חייב משום סותר אלא על מנת לבנות אינו עולה לדעת רבינו דמשמע דלא מצריך שיהא על מנת לבנות דוקא רק שלא תהא הסתירה דרך השחתה וקלקול לבד בלא תיקון כמו שמשמע מדבריו בפ"י דין ט"ו וכ"כ הפמ"ג בהל' יו"ט. והכי נמי קשיא לי כאן דמחשיבו תיקון לגבי איסור שבת משום שנתקררה דעתו ושככה חמתו ליחייב נמי משום סותר דכהאי גוונא מחייב נמי גבי חובל וגבי קורע אע"ג דבעינן על מנת לתפור אפילו הכי הא נמי חשיב תיקון והכי נמי לחשיב תיקון לגבי סותר דה"נ חשוב תיקון בסותר וצריך לעצים כמבואר ממ"ש לעיל בפ"ב]. ועי' מה שאכתוב בזה בהלכות יו"ט פ"כ. דסתירה כזו שע"י הבערה אינה סתירה גמורה אלא כלאחר יד דאין דרך סתירה בכך:

הלכה ח

הוצאה והכנסה מרשות לרשות מלאכה מאבות מלאכות היא. ותמה הלח"מ דבר"פ הזורק אמרינן דהוצאה אב והכנסה תולדה ורבינו הזכירם כאחד משמע דשניהם אב. וי"ל דרבינו ס"ל כמ"ש בחידושי הרשב"א בשם הרמב"ן בריש מכילתין אליבא דרב פפא דהתם דסבר דהכנסה נמי אב הוא ויישב בזה קושית התוס' שם בד"ה מי לא עסקינן דקמעייל וכו' וע"ש. ובס' פני יהושע פירש דהיינו משום דהוה במשכן כהוצאה והא דלא מנה אותן בשתים כיון דחדא מילתא הן. וכהאי גוונא כתב בס' מחנה ארון דלמאי דקאמר בר"פ הזורק אי נמי הך דהוה במשכן חשיבא הוי אב וכו' הדר ביה מהא דאמר מעיקרא דהכנסה תולדה דהא הכנסה הויא שם. ויש לי להביא ראיה לזה מהירושלמי דמכילתין ובשבועות פ"א דאיתא שם דהוצאה והכנסה אחת היא ומצטרפין לשיעור כגון שהוציא חצי גרוגרת והכניס חצי גרוגרת. ועל זה סמך רבינו במה שהזכירם כאחד וחשבן לאב. ויש ליישב בזה לישנא דארבעים חסר אחת דבאמת איכא ארבעים אבות כיון דהכנסה נמי אב אלא דלעניין חטאת אינו מתחייב על שניהם רק אחת והיינו חסר אחת. [ומ"ש הרה"מ לדעת רבינו דס"ל כמ"ש רבינו האי דלא גרסינן היכא כתיבא הוצאה אלא מנא לן דהוי מלאכה. הנה הכי איתא בהדיא בירושלמי שם]:

הלכה טו

מותר לאדם לטלטל ברשות הרבים בתוך ארבע אמות על ארבע אמות שהוא עומד בצידן. ועי' במגיד משנה דכוונת רבינו שאין מקומו של אדם אלא ד' אמות לרוח אחת וכר' יהודה דסבר הכי בפרק מי שהוציאוהו (עירובין דף מ"ה) ולא כחכמים דסברי התם ד' אמות לכל רוח שהן שמונה על שמונה וכן נראה דעת ההלכות שלא הזכירו שמונה על

שמונה. והנה לא ביאר הרה"מ טעם רבינו וההלכות דלמה פסקו כר' יהודה נגד חכמים דרבים הן [ועי' מ"ש הרא"ש טעם האלפסי שהוא סובר דתנא קמא דריש פרק הנזכר ס"ל כר' יהודה ולא כחכמים ואין בזה טעם כל כך דהא הו"ל כסתם ואח"כ מחלוקת חכמים ור"י ואין הלכה כסתם].

ונראה ליתן טעם נכון לדעתם ז"ל דהא איכא סתם מתניתין בסוף פרק כיצד מעברין (דף ס"ב) דאתא כוותיה דר' יהודה דאין הד' אמות של אדם אלא מרוח אחד וכדמוכח מדברי תוס' שם וכ"כ בהדיא בחידושי ריטב"א שם. וא"כ הו"ל מחלוקת בפרק מי שהוציאוהו ואח"כ סתם בפרק כיצד מעברין ומחלוקת ואח"כ סתם הלכה כסתם אפילו יחיד נגד רבים וכדמוכח מדברי התוס' והרא"ש בערובין (דף נ"ז ע"ב). [וכדמוכח בריש שבועות]: **ומפי הקבלה אמרו שזה שנאמר בתורה שבו איש תחתיו שלא יטלטל אלא במרובע זה שהוא כמדת אורך אדם כשיפשוט ידיו ורגליו**. ועי' בכס"מ שתמה על רבינו שכתב שהוא כמדת אורך אדם וכו' והיינו כרבי מאיר וכדתניא בפרק מי שהוציאוהו (עירובין דף מ"ח) שבו איש תחתיו כתחתיו וכמה תחתיו גופו ג' אמות ואמה כדי לפשוט ידיו ורגליו דברי ר"מ רבי יהודה אומר גופו ג' אמות ואמה כדי שיטול חפץ מתחת מרגלותיו ויניח מתחת מראשותיו כו' ואמרינן דאיכא בינייהו ד' אמות מצומצמות ופירש רש"י דלר"י הוו מצומצמות ולר"מ הוו מרווחות ולמה פסק רבינו כר"מ לגבי ר' יהודה. ולי אפשר דרבינו לא גרס בגמרא דברי ר' מאיר אלא כמו שהגירסא בתוספתא ובירושלמי דלא נזכר התם דברי ר"מ אלא סתם תנא קמא אמר כמה [תחתיו] ד' אמות מלא קומתו ופישוט ידיו ר' יהודה אומר וכו'. ולפ"ז הדין עמו שלא פסק כר"י לגבי סתמא דת"ק. ואע"ג דגבי אמות מבוי קיי"ל דהוו מצומצמות וכמ"ש הכס"מ מסוגיא דריש עירובין וכ"כ רבינו לקמן בס"פ י"ז י"ל דשאני הכא גבי ד' אמות ברה"ר דאין לנו להחמיר להצריכן מצומצמות כיון דלרבנן דפרקין יש לו אפילו שמונה על שמונה ונהי דלא קיי"ל בהא כוותייהו מטעם שנתבאר בסמוך ואין לו אלא ד' אמות מ"מ אמרינן שהן מרווחות וכך פסק הב"ח בסי' שמ"ט. והני ד' אמות רש"י מפרש להו לעניין היוצא חוץ לתחום אבל רבינו מפרש להו לעניין טלטול ברה"ר ובקרבן העדה כתב שכך פירש הרז"ה בשבת פרק הזורק. וכן נראה דהא תחומין דאלפיים קיי"ל שאין מן התורה ומשום הכי ניחא טפי לפרש דקאי קרא על טלטול רה"ר:

פרק יד

הלכה א

איזהו ר"ה מדברות כו'. עי' בכס"מ מ"ש בשם הר' אברהם בנו של רבינו שמפרש שבזמן שהיו ישראל חונים במדבר והיו מחנותיהם סדורים בו היה לגבן כמו בקעה ושדה. ובעל פמ"ג באו"ח סי' שמ"ה כתב עוד טעם לזה משום שהיה אז מצמיח כמ"ש תוס' בחולין. וא"כ לא היה בו רשות להלך ולכך לא היה לו אז דין רה"ר. ועי' בחידושי מה שכתבתי קצת הכרח מה שהכריחו לרבינו לפרש בהפך מפירוש רש"י דלפירושו קשה דמאי דהוה הוה ואין צריך למתני:

ודע דגם לדעת רבינו דוקא במדבר גופיה חוץ למקום חנייתם היה לו דין בקעה ושדה. אבל במקום חנייתם וכגון במחנה לויה ודאי היה לו דין רה"ר וכדאיתא להדיא (דף צ"ז). ובהכי ניחא דלא תקשי על דברי רבינו מכמה דוכתי דמוכח דהיה במדבר דין איסור הוצאה כדאיתא שבת (דף ה' ודף פ"ז) ועירובין (דף י"ז ע"ב). ויש להביא ראיה לרבינו מכריתות דקאמר גבי שעיר דיום הכיפורים שהכשרו בהוצאה ועל כרחך לא קאי אחלה דזה אינו קרוי הכשרו דאי לא חלה אין בו הוצאה אלא קאי אהא שהיה דוחפו מהר דהוי זריקה מרשות היחיד לרשות הרבים וש"מ דמדבר בזמן הזה רה"ר. וסוגיא דיומא סברה כדהכא:

הלכה ו

בין העמודים הואיל ורבים דורסים ביניהם הרי הן רה"ר. הנה בגמ' (דף ז') איתא דר' יוחנן אמר דבין העמודים נידון ככרמלית ויהיב טעמא כיון דלא מסתגי להו להדיא ככרמלית דמיא ורב יהודה ס"ל דכרה"ר דמיא ופסק רבינו כרב יהודה. ובחידושי הרשב"א תמה דאמאי לא פסק כר' יוחנן שהלכה כמותו נגד רב וכל שכן נגד תלמידו רב יהודה והרב המגיד נתן טעם לרבינו דפסק כרב יהודה שהוא בתרא. והוא טעם לפגם דאין הלכה כבתראי רק מאביי ורבא ואילך. אלא נראה טעמו של רבינו הוא דעל כרחך מוכח דרבא ג"כ לא ס"ל כר' יוחנן דהא טעמא דר' יוחנן כיון דלא מסתגי בהדיא והיינו טעמא אינו לרבא דאמר (דף ח' ע"ב) דהילוך ע"י הדחק שמיה הילוך. וא"כ ודאי ס"ל לרבא כרב יהודה:

פרק טו

הלכה ג

עומד אדם ברה"ר וקולט מן האויר מן המים המקלחין מן הצנור וכו' ובלבד שלא יגע בצנור כו' ולמה אינו חייב מפני שלא נחו המים אלא הן נזחלין והולכין. והנה מפירוש רש"י במתניתין בערובין נראה דאיכא איסור הוצאה דאורייתא גבי צירוף מצנור שיש בפיו ארבעה. אך לא משמע כן בפ"ק דשבת (דף ה') דמסקינן שם דקולט מים לא הוי עקירה רק אם הן בגומא אבל הקולטן מעל גבי הכותל לא הוי עקירה דלא חשיבי כמונחין. וא"כ הוא הדין למים שמן הצנור שהן נזחלין והולכין וכמ"ש רבינו:

הלכה כא

הקורא בספר כו' היה קורא ברשות היחיד ונתגלגל כו' ולא הגיע לארץ גוללו אצלו. לכאורה קשה דבגמרא פריך דניחוש שמא יעיין בהו ברה"ר ועייל ליה להדיא ברה"י ומוקי לה כבן עזאי דמהלך כעומד ורבינו לא פסק כוותיה וקמה לה קושית הגמ'. וי"ל דהגמ' על כרחך קאי למאן דאמר דמותר ללמוד תורה ברה"ר אבל קיי"ל דאסור כדאיתא במו"ק (דף ט"ז) ובמדרש תנחומא פרשת בחוקתי]:

פרק טז

הלכה יב

ואין הקטן משלים לשיירא. כתב הרב המגיד שהוא בעיא בירושלמי ולא איפשטא ופסק להחמיר והב"י הקשה דלמה פסק רבינו האיבעיא לחומרא הא קיי"ל הלכה כדברי המיקל בערוב ובחמד משה ובקרבן העדה כתבו דזה הוי במחיצות ומכל מקום הקשה דהו"ל ספק דרבנן וכתב דגירסא אחרת היה לו לרבינו ודחוק. (וי"ל דאין בכלל זה בעיא דלא איפשטא כיון דליכא מאן דהתיר וכן משמע בס' קרבן נתנאל. אלא שמה שהביא ראיה לזה (מדף צ"ג) יש לדחות כמ"ש בחידושי). אבל לפ"ז יש להקשות הא דפסק לקולא בפכ"ח דין ג' האיבעיא דלא איפשטא גבי בית שיש לה ב' מחיצות ויש עליהם תקרה אי עושין אותה עיבור לעיר. ושוב ראיתי בספר הנזכר שהרגיש בזה והניח בצ"ע. ומיהו לפי דברי הקרבן עדה הנזכר י"ל דהתם הוי עירוב ומקילין ביה טפי מדהכא. ולי נראה ליישב דשאני התם דתלמודא הוה בעא למיפשט לחומרא ודחי לה משמע דבני הישיבה דדחו סבירא להו לקולא דאל"כ לא הוה להו למידחי לקולא וכיון דבני הישיבה ס"ל לקולא פסק כדברי המיקל בעירוב. וכהאי גוונא מצאתי שכתב הרא"ש פ"ב דיבמות גבי בעיא דשניות דר' חייא אי יש להן הפסק:

הלכה יד

שלש מקומות המוקפות שלא לשם דירה זה בצד זה וכו' נעשו כשיירא ונותנין להן כל צרכן. משמע דכי אסרינן לטלטל בקרפף שהוא יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה דוקא ביחיד אבל בשיירא מותר. ולא נתבאר מהיכן יצא (ל)זה לרבינו. ומפירוש רש"י בספ"ב דעירובין (דף ט"ז ע"ב) משמע דגם בשיירא בעינן מוקף לדירה ביותר מבית סאתים. וכך משמע ג"כ מפירושו (בדף צ"ג ע"א) גבי ג' קרפיפות זה בצד זה כגון שהיו מהלכין בדרך והקיפו ג' קרפיפות לדירה במחיצה של שתי או של ערב כו' דשיירא מותרת להקיף כל צרכן כו' ומשמע דלא הותר לשיירא רק במחיצה של שתי או של ערב אבל מוקף שלא לדירה לא הותר להן. אמנם יש להביא ראיה לדעת רבינו מהירושלמי דפ"ב דערובין הלכה ה'. דמתבאר משם דגם לענין היקף מחיצה שלא לשם דירה הקילו בשיירא טפי מביחיד וע"ש ודוק:

פרק יח

הלכה א

המוציא דבר מרה"י לרה"ר או מרה"ר לרה"י אינו חייב עד שיוציא ממנו שיעור שמועיל כלום וכו'. עיין במשנה למלך שכתב בפשיטות דכל השיעורין שנאמרו בשבת לגבי ל"ט מלאכות הוא דוקא לחיוב חטאת אבל איסור מן התורה איכא אף בפחות מכשיעור דקיי"ל דחצי שיעור אסור מן התורה וכ"כ רש"י והגהות אשר"י. ובעל המגי"ה הביא שבתשובת חכם צבי דייק מדברי התוס' ביומא דגבי שבת אפילו איסור תורה ליכא ויש לי להביא ראיה לדעת התוס' והחכם צבי מדתניא בתוספתא דפ"ד דביצה גבי האורג חוט אחד וכותב אות אחת דחכמים אומרים בין בשבת ובין ביו"ט אין חייב אלא משום שבות. משמע שאין בו אלא איסור דרבנן מדקרי ליה שבות. וכן יש לדקדק מדברי רבינו דלעיל בפרק י"א גבי כתב אות אחת כו' כתב לשון פטור וכן בפרק זה לקמן דין כ"ג כתב המוציא חצי שיעור פטור וכן כל העושה מלאכה מן המלאכות חצי שיעור פטור ובריש הלכות הללו פירש דברי עצמו דבכל מקום שנאמר שהעושה דבר זה פטור היינו מן הכרת ומן הקרבן ע"ש אבל אסור לעשות אותו דבר בשבת ואיסורו מדברי סופרים ע"כ. וא"כ משמע דפטור דנקט גבי חצי שיעור אין בו איסור תורה. ואע"ג דבתורת כהנים פרשת אחרי גבי יוה"כ מרבה ליה מקרא דוכל מלאכה אסמכתא בעלמא הוא. דכהאי גוונא מרבה התם שלא יעלה באילן וכו' מקרא דשבתון וזה ודאי אינו רק אסמכתא וכ"כ

התוס' בבכורות (דף נ"ד) וזה דלא כמ"ש בזית רענן דברייתא דתו"כ ס"ל דחצי שיעור אסור מן התורה. ולא זכר תוספתא דביצה:

הלכה טז

אדם חי וכו' חולה המוציא אותו חייב. דברי הרה"מ דחוקים כמ"ש בס' מעשה רוקח וגם דבריו דחוקים אלא יש ללמוד כן מדאיתא ביומא (דף ס"ו) אהא דתניא גבי שעיר המשתלח איש עתי אפי' בשבת. למאי הילכתא אמר רב ששת לומר שאם היה חולה מרכיבו על כתיפו. ופריך כמאן דלא כר' נתן דאמר חי נושא את עצמו ומשני אפי' תימא ר' נתן חלה שאני. ומדרבי נתן יש ללמוד לרבנן באדם דחלה שאני. וכן משמע מהא דתנן בראש השנה גבי עדות החודש ואם היה חולה מרכיבו על החמור וכמבואר מדברי המפרש בפ"ג מהל' קידוש החודש ע"ש וכ"כ בקרבן נתנאל:

הלכה יח

המוציא חגב חי כל שהוא. מבואר מדברי הרב המגיד דהיינו דוקא חגב חי טהור אבל טמא אינו בכל שהוא. והטעם מבואר בגמ' דטהור מצניעין אותו לקטן לשחוק בו אבל טמא אין מצניעין אותו לקטן לשחוק בו דדילמא מאית ואכיל ליה. ואע"ג דמדברי רבינו בפט"ו מהל' טומאת מת משמע דעוף טמא שאינו מסרט ראוי לתינוק לשחוק ביה ולא חיישינן דילמא מאית ואכיל ליה יש לחלק דשאני עוף שאין ראוי לאוכלו כך כמו חגב וכמ"ש המג"א באו"ח סי' שמ"ג. ובדבר שאינו ראוי לאכלו לא גזרינן דילמא אתו למיכל מיניה כדאמר בפסחים (דף י"א). ואף שכתבו תוס' ומרדכי פ"ב דפסחים דעוף הוא רך וחזי לאומצא. היינו לגדול אבל לתינוק אינו ראוי חי. וזה דלא כהמשנה למלך בהל' טומאת מת שמדמה עוף לחגב שאין נותנין אותו לקטן ולפי דבריו דברי רבינו אינם מחוורים וזה אינו:

פרק יט

הלכה כ

אילו היו חוטי הציצית משאוי היה חייב היוצא בה כו' שאין מצות עשה שאין בה כרת דוחה שבת. הכי מסקינן בפ"ק דיבמות בסוגיא דעליה דאין מצות עשה גרידא דוחה לא תעשה שיש בה כרת ומשמע התם דאפי' חיובא איכא מדפריך התם דלמה לי קרא דעליה למיסר חייבי כריתות ליבום ולא קאמר דאתו לחייב. ולאו דוקא מ"ע שאין בה כרת אינו דוחה שבת וחייב דהא מילה שלא בזמנה דאית בה כרת וחייב כשמל שלא בזמנה בשבת כדמוכח בשבת (דף קל"ז) ובדברי רבינו פ"ב דשגגות. והא דהוצרך רבינו גבי ציצית

לטעם שאין בה כרת הוא משום דלא דמי למילה שלא בזמנה שאפשר אח"כ אבל ציצית כל שעתא זמנו כדאמר בשבת (דף קל"א ע"ב). ואע"ג דאמר התם דגבי ציצית לא דחי שבת הואיל דבידו להפקירו ופירש רש"י ונפקא מרשותיה ולא עליה רמיא חובתיה י"ל דזה אינו רק לר' אליעזר דאליביה מכשירי שופר ולולב דוחין שבת אע"פ שאינן אלא עשה גרידא ועל כרחך לדידיה ליכא למימר טעמו של רבינו וצ"ל טעמא דהואיל אבל רבינו דאיירי לעניין המצוה גופיה לא הוי מצי למימר טעמא דהואיל דבמצוה גופה לא אמר הך סברא כמ"ש בהל' מילה בס"ד:

הלכה כג

המוצא תפילין ברה"ר וכו' לובשן כדרכן. בשאגת אריה סי' מ"א הקשה על רבינו דאמאי מתיר ללובשן ולהכניסן משום בזיון תפילין הא [איכא] איסור דאורייתא לדידיה שפסק בהלכות תפילין דלילה וכן שבת לאו זמן תפילין דהיינו כר' יוסי הגלילי דדרש מקרא ושמרת את החוקה הזאת למועדה מימים ימימה ימים ולא לילות מימים ולא כל ימים פרט לשבתות ויו"ט ולדידיה קאי אזהרת ושמרת ג"כ על שבתות ויו"ט ולא כרבי עקיבא דס"ל דליכא איסור להניח רק שאינו חייב. ולק"מ די"ל דרבינו ס"ל כמ"ש המג"א בסי' כ"ט דליכא איסור להניח תפילין בשבת רק כשמכוון לשם מצוה ומשום אות דבזה מגרע לאות של שבת אבל בלאו הכי אין איסור עכ"פ מן התורה להניחן בשבת וא"כ אתי שפיר דמתיר להניחן כדי להצילן מבזיון [ועי' מ"ש בס' החיים בזה]. ומיהו אי לאו משום הכי ודאי דאוסר רבינו להניחן אפי' שלא לשם מצוה על כל פנים מדרבנן וכמו שיתבאר בעז"ה בהלכות יו"ט ודלא כמ"ש בס' שער המלך והצל"ח ע"ש:

הלכה כו

מותר לצאת בתפילין ערב שבת עם חשיכה הואיל וחייב אדם למשמש בתפיליו בכל עת אינו שוכחן. וקשה דאמאי הוצרך רבינו לטעם דהואיל כו' דתיפוק ליה דאין לאסור לצאת בתפילין בערב שבת משום דאף אם ישכח ויצא בהן משחשיכה ברה"ר לא עביד איסורא דאורייתא וכמ"ש בדין י"ד דהיוצא בתפילין פטור. וא"כ אין לגזור ערב שבת אטו חשיכה דהו"ל גזירה לגזירה ורבינו הא פסק כרבא דלא גזר גזירה לגזירה. וכדמוכח ממ"ש גבי דין המחט וכמ"ש הרה"מ בהדיא. והא דבגמרא איתא טעם זה דהואיל וחייב אדם למשמש בתפילין אפשר דהיינו למ"ד דגזר גזירה לגזירה אבל לרבינו קשה. ושוב ראיתי שהקשו כן הב"י וט"ז סי' רנ"ב. ומ"ש שם בביאורי הגאון דאף לרבא הוצרכו לטעם זה דהא מודה דגזרינן גזירה לגזירה היכא שקרוב לבוא לידי פשיעה וכו'. כבר הקדימו בזה בחידושי הרשב"א. והוא הביא ראיה לזה ממה שאמרו דכל שאסור לצאת

בו לרה"ר אסור ג"כ בחצר. אך אין זה ראיה לפי מ"ש הרה"מ לדעת רבינו לעיל בפרק זה דין ח' דהתם במוציא לחצר שאינה מעורבת איירי דכולא חדא גזירה היא. וא"כ אין ראיה מינה לעלמא דגזרינן גזירה לגזירה כלל אף היכא שיכול לבוא לידי פשיעה וכדהכא גבי תפילין בערב שבת. ואכתי למאי הוצרך רבינו לטעם דהואיל כו'.

אלא נראה דיש ליישב ע"פ מ"ש השאגת אריה בסי' מ"א דהסוגיא דשבת (דף ס' ע"א) דמוכחא דליכא חיובא דאורייתא בהוצאת תפילין עליו בשבת לרה"ר היינו אליבא דרבי עקיבא דממעט הנחת תפילין בשבת מפני שהוא עצמו אות ואין צריך לאות דתפילין ולדידיה ליכא איסור להניח תפילין בשבת רק שאינו חייב. וכיון דאיסורא ליכא משום הכי לא הוו משאוי כשהוציאן לרשות הרבים כדרך הנחתן. אבל למאן דאמר דממעט הנחת תפילין בשבת ויו"ט מדכתיב ושמרת את החוקה הזאת למועדה מימים ימימה ולא כל ימים. ולדידיה איכא אזהרה שלא להניחן וא"כ אתי איסור הנחה ומשווי עליה כמשאוי. וכהאי גוונא כתב רש"י בר"פ המוצא תפילין גבי מניח ב' זוגות דאתי איסור בל תוסיף ומשווי כמשאוי. וכבר נתבאר בסמוך דלרבינו נמי איכא איסור דאורייתא במניח תפילין בשבת לשם מצוה אלא דאי אינו מכוון למצוה לא אסר. ולפ"ז הכי נמי לעניין לחייבו על הוצאתן ברה"ר תליא בזה דאי הניחן לשם מצוה דעושה איסור בהנחתן מחייב כשהוציאן לרה"ר אבל אם לא כוון בהנחתן לשם מצוה לא מחייב על הוצאתן לרה"ר. והשתא אתי שפיר דהוצרך רבינו טעם להתיר לצאת בתפילין ערב שבת משום דהואיל דחייב למשמש בהן אינו שוכחן ולא סגי ליה במ"ש דאם יצא בהן בשבת פטור בדין י"ד דהתם איירי שהניחן שלא לשם מצות תפילין דומיא דקמיע דאיירי התם. אבל אם הניחן לשם מצוה מחייב על הוצאתן ומשום הכי הוצרך להתיר לצאת בתפילין ערב שבת מטעם הואיל כו' לומר דמטעם זה מותר אפילו הניחן לשם מצוה ואם יצא בהן בשבת מסתמא על דעתו הראשונה שהניחן לשם מצוה וא"כ עביד איסורא דאורייתא ואפילו הכי מותר משום הואיל דחייב למשמש בהן אינו שוכחן:

[**ועל** דרך זה יש ליישב ג"כ מה שהקשה בשאגת אריה סוף סימן מ"א על דברי רש"י דערובין מפרק הקומץ דמשמע התם דאליבא דר' ישמעאל דס"ל דד' ציציות הן ד' מצות פטור אם יצא לרה"ר בג' ציציות והרי עובר בבל תגרע וא"כ ליתיה איסור זה ולשווי עליה כמשאוי אלא על כרחך דמשום איסור לא משווי כמשאוי ע"כ. ולפמ"ש י"ל דהתם בשלא מכוון לשם מצוה איירי דליכא בל תגרע אלא כשמכוון למצוה כמו בבל תוסיף למ"ד מצות צריכות כוונה כמ"ש בספר טורי אבן שלהי ר"ה. ועוד כתבתי ליישב פרש"י בענין אחר בחידושי שם]:

פרק כ

הלכה ו

היתה עמו בהמה מניח כיסו עליה כשהיא מהלכת כו' ואסור לו להנהיגה. כתב הרב המגיד שדעת רבינו דהא דאמרינן מניחו עליה כשהיא מהלכת אין כוונת הגמ' להתיר אלא כשהוא אינו עושה מעשה כלל אבל כשהוא מנהיג מה תועלת יש כשהבהמה אינה עושה עקירה והנחה ודלא כהרשב"א שכתב דבכהאי גוונא שמניחו עליה כשהיא מהלכת דבחבירו פטור אבל אסור בחמורו מותר ואפי' מחמר ומנהיגה. ונראה להביא ראיה לדעת רבינו מהא דאמר בפסחים (דף ס"ו) גבי ערב פסח שחל בשבת ושכח להביא סכין מערב שבת למחר מי שפסחו טלה תוחב לו בצמרו גדי תוחב לו בין קרניו. ופריך והלא מחמר ומשני מחמר כלאחר יד הוא. והשתא קשה דהו"ל לשנויי כשהוא מהלך מניחו עליה וכשהוא עומד נוטלו הימנה דכהאי גוונא שרי בריש מי שהחשיך והתוס' הרגישו בזה ולא תרצו כלום. ולפמ"ש רבינו אתי שפיר דהא לא שרי בכהאי גוונא אלא כשהוא אינו מחמר אחריה אבל כשהוא מחמר ומנהיגה אסור ומשום הכי לא הוה מצי לשנויי הכי אהא דפריך והלא מחמר ושוב מצאתי כן במג"א סי' רס"ו:

הלכה יד

עיין בדברי הרב המגיד והלח"מ בעניין עשה אי ילפינן מדין קל וחומר. ובעל הפמ"ג בס' שושנת העמקים כתב (כלל ז' וח') דלא ילפינן. ולא ראה מ"ש בס' שער המלך הלכות ביאת המקדש שהוכיח מסוגיא דמכות (דף ט"ו ע"א) דילפינן. ולי נראה דכן יש להוכיח ג"כ מסוגיא דיומא (דף ל' ע"ב) ואח"כ מצאתי שכ"כ בס' שיח יצחק. ויש לי עוד להביא ראיה מסוגיא דפ"ק דקידושין (דף ל"ד ע"ב) דקאמר דלכתוב רחמנא במצה דנשים חייבות ולא לכתוב גבי הקהל ואנא אמינא טפילים חייבין נשים לא כל שכן הרי דהוה ילפינן לחייב נשים בעשה דהקהל מק"ו. וכך מבואר מפירוש רש"י בחגיגה (דף י"א ע"ב):

פרק כא

הלכה ג

ואסור לכבד את הקרקע שמא ישוה גומות אא"כ הוא רצוף באבנים. עיין בתוס' פרק המצניע ובהגהות [מיימוני] שהקשו על המתיר כיבוד ברצוף מפרק כל הכלים וכבר תירץ בחידושי הרשב"א שגירסא אחרת יש שם לגאונים ז"ל. ועי' מ"ש הרא"ש בספ"ב דביצה]:

הלכה כז

מחזירין רטיה על גבי המכה לכתחילה במקדש שאין איסור שבות במקדש. ועי' בתוספות יו"ט בערובין שתמה ע"ד רבינו מסוגיא דפ"ק דביצה דאמר עולא דהטעם דמחזירין רטיה במקדש הוא משום שהתירו סופו משום תחילתו ומפרש התם דמהו דתימא דטעמא מאי משום דאין שבות במקדש ואפילו כהן דלאו בר עבודה קמ"ל התירו סופו משום תחילתו דבר עבודה אין דלאו בר עבודה לא. ואיך כתב רבינו הטעם שנדחה בגמ'. והצל"ח לא זכר דברי התוי"ט והוקשה לו מדנפשיה. אך מה שתירץ בזה דאף לטעמא דגמ' צריך ג"כ לטעם דאין שבות במקדש דלא התירו להחזיר אפי' בכהן דבר עבודה רק במקדש ולא במדינה. ואין זה מספיק לתרץ דברי רבינו דמ"מ היה לו להזכיר ג"כ טעם דגמ' לומר דאף במקדש לא התירו אלא בכהן דבר עבודה ומדלא כתב רק טעם דאין שבות במקדש משמע דאף בכהן דלאו בר עבודה מתיר וזה היפך מימרא דעולא.

ובגליון התורת חיים בערובין תירץ דעל כרחך עולא לא סבירא ליה דשרי להחזיר במדינה כשפירש על גבי כלי דא"כ למה התירו במקדש יותר משום תחילתו הא יכול להניחה על גבי כלי וא"כ רב אשי דס"ל דפירש על גבי כלי שרי להחזיר אף במדינה צ"ל דהטעם דהתירו במקדש משום דאין שבות במקדש ע"כ. ואכתי קשה דמנ"ל לרבינו דלרב אשי נמי מותר אף בכהן דלאו בר עבודה דלמא דוקא אליבא דעולא אמר הכי דלא אפשר בהיתר אבל למאי דקיי"ל דמותר בפירש על גבי כלי אימא לא התירו שבות כזה במקדש דאפשר בלאו הכי. אבל זה יצא לרבינו מסוגיא דפסחים (דף ס"ה) דמשמע דס"ל לרבינו דאף שבות שאינו צריך התירו וכן פסק רבינו בפ"א דקרבן פסח ועוד משמע כן בשבת (דף קכ"ד). ועי' מ"ש שם בהל' קרבן פסח ובסוף הל' בית הבחירה. ועולא על כרחך סבר כר' נתן דלא התירו שבות שאינו צריך:

פרק כב

הלכה יז

המכסכס את הסודר אסור מפני שהוא מלבנו אבל החלוק מותר. ובהשגות א"א טעה בזה דבין סודר ובין חלוק מותר. ועי' בהרב המגיד שזה תלוי בחילוף הגירסאות בגמרא דשבת (דף ק"מ). ולי נראה להביא ראיה לגירסתו של רבינו מדאיתא בפ"ב דמ"ק (דף י' ע"ב) רבא שרי לכסכוסי קרמא מאי טעמא מעשה הדיוט הוא והעתיקו רבינו בפ"ח דהלכות יו"ט בדיני חולו של מועד וא"כ מדאיצטריך למימר דבמועד שרי שמעינן מינה

דבשבת ויו"ט אסור לכסכס בגד. וכהאי גוונא דייקו התוס' ומרדכי התם אהא דאמר רבא שרא לסרוקי סוסיא ע"ש:

פרק כג

הלכה ד

לפיכך אסור להשמיע קול של שיר בשבת כו'. והקשה הכס"מ מהא דיומא שהיו מכין באצבע ותירץ דאין שבות במקדש. נראה דלאו לדעת רבינו הוקשה לו דלדידיה בלאו הכי לא קשה דהא לא אסר רק קול של שיר וביומא איירי בקול שהיו מכין באצבע כדי שלא יישן כהן גדול וקול כזה לא הוי קול של שיר וכדמוכח בשלהי ערובין אלא כוונת הכס"מ דלא תקשי לפמ"ש רבינו דבאצבע אסור א"כ תקשי מההוא דיומא למאן דאסר אף קול שאינו של שיר ולזה תירץ דאין שבות במקדש:

הלכה ח

אדם טמא אין מזין עליו בשבת. ומדסתם רבינו משמע דבין הזאת יום שלישי ובין הזאת שביעי אין מזין על הטמא בשבת. וכך כתב להדיא בפירוש המשנה פ"ו דפסחים. וכהאי גוונא כתב בפ"א דהלכות עבודת יה"כ גבי הזיית כהן גדול בשבעת ימי הפרישה שאין הזיית יום שלישי ושביעי דוחה שבת. וזה דלא כהצל"ח ובספרו נודע ביהודה במהדורא תנינא חלק או"ח סי' קט"ו בפשיטות דרק הזאת יום שביעי שמטהרתו לגמרי הוא דלא דחי שבת אבל הזאת יום שלישי מותר בשבת משום דלא נתקן דעדיין מחוסר הזאת שביעי. ולא זכר דעת רבינו שאינו כן וכמ"ש. וגם מדברי התוס' במגילה (דף כ' ע"א) מוכח דכל הזאות אסירי בשבת. ומ"ש הצל"ח להתיר מטעם דבשלישי ליכא תיקון גברא אינו נראה דמ"מ איכא איסור שבות דטלטול דמלבד התיקון איכא בהזייה משום איסור מוקצה וכמ"ש בספר שער המלך בהל' שופר. וגם שאר דברי הנוב"י שם אינם מחוורים במ"ש דהא דלא היו מזין בשבת על כהן השורף את הפרה הוא משום דאין מזין עליו רק תינוקות היושבים על גבי דלתות המונחות על גבי שורים וממלאין המים מן השלוח וזה אי אפשר בשבת משום שימוש בבעלי חיים. ואינו מוכרח דהא אפשר שימלאו המים מער"ש ויבואו להר הבית במקום החלול שהיו יושבין שם ושפיר דמי להזות בשבת בלתי שבות דשימוש בעלי חיים. וכ"ש לדעת התוס' בסוכה (דף כ"א) דבלאו הכי לא היתה ההזאה ע"י התינוקות רק המלוי וזה ודאי אפשר מער"ש אלא שמע מינה דמחמת ההזאה עצמה שאסורה בשבת לא היו מזין על כהן השורף את הפרה לא בשלישי ולא בשביעי כמו שנתבאר:

הלכה יב

כותב מאבות מלאכות הוא לפיכך אסור לכחול בפוך בשבת מפני שהוא ככותב. ובאו"ח סי' ש"ג כתוב דאסור מפני שהוא צובע וזה תלוי בחילוף גירסאות בגמ' דסוף פרק המצניע. ודע דבירושלמי איתא כגירסת רבינו. אך קשה לי לכל הגרסאות דתיפוק ליה איסורא דלכחול בפוך משום שהוא רפואה לעין וכדאיתא בפרק שמונה שרצים (דף ק"ט). ואח"כ מצאתי שהרגיש בזה בס' מחנה אפרים. ותירץ דהכא איירי בבריא דליכא למיחש לשחיקת סממנין. ולי נראה דאפילו בחולה בעינים משכחת דליכא משום רפואה. דהא אמר בסוף פרק שואל (שבת דף קנ"א) האי כוחלא עד ארבעים שנין מרווח מכאן ואילך לא מרווח ובכהאי גוונא איצטריך לאסור כאן לכוחל משום כותב:

הלכה יד

אין מקדישין ולא מעריכין כו' מפני שהוא כמקח וממכר. בתשובות עבודת הגרשוני סי' כ"ה כתב דמותר ליתן במתנה דבר לחבירו בשבת כיון דמיהב יהיב ומשקל לא שקיל לכך לא דמי למקח וממכר. וליתא דהא אמר בערובין (דף ע"א) דב"ש סברי דביטול רשות מקני רשות הוא. ומקני רשות בשבתא אסור ואף שאינו עושה רק משום היתר טלטול ונהי דלא קיי"ל במאי דסברי דמקנא רשות הוא אבל במאי דאסרי מקנא רשות בשבת קיי"ל הכי וכן משמע במג"א סי' ש"ו דלא שרי אלא לדבר מצוה או לצורך שבת. ואפשר שנמשך אחר מ"ש הב"י בסי' תקכ"ז וכבר הושג בס' ברכי יוסף מהריטב"א הובא במג"א. ועי' בשער המלך שחולק ג"כ עליו בהל' יו"ט. ועוד יש ללמוד מהא דערובין דהפקר מותר בשבת ועי' בשער המלך הל' לולב. וראיתי בפירוש התוספתא שנדפס מחדש שנמשך אחר פרי חדש שאוסר להפקיר וזה אינו אך בס' בית מאיר באבן העזר סי' מ"ה כתב דשאני בין קרקע דצריך קניין ובין מטלטלין דסגי במסירה ונתינה מיד ליד שפיר דמי ביו"ט והביא ראיה מהא דמשלחין ביו"ט. ומיהו נתינת משכון גרע ממתנה כיון דנותן בעבור חוב דמי טפי למקח וממכר. ובס' החיים כתב דאיסור מתנה אינו מצד הנותן רק מצד המקבל שקונה ולכך רשאי ליתן מתנה לגוי אף שאין בו צורך שבת:

הלכה טו

המגביה תרומות ומעשרות בשבת או ביו"ט בשוגג יאכל ממה שהתקין. ואע"ג דגבי מבשל פסק רבינו בפ"ו דאפי' בשוגג לא יאכל עד מוצאי שבת שאני התם דהוי מלאכה דאורייתא וקנסינן שוגג אטו מזיד אבל המעשר והמטביל אינן אלא דרבנן ובדרבנן לא קנסינן שוגג אטו מזיד דהכי אמרינן בגיטין (דף נ"ג ע"ב) אליבא דר' יהודה דבדרבנן לא קניס שוגג אטו מזיד והכי אית להו לר' יוסי ור' שמעון התם (דף נ"ד) גבי נפלו ונתפצעו

בשוגג וסתם לן תנא הכי בפ"ג דערלה וכן פסק רבינו בהל' מאכלות אסורות. ואע"ג דהתם איכא למיחש דאתא לערומי כדאיתא שם. ועוד דאף לרבי מאיר דקניס שוגג אטו מזיד בדרבנן לא קניס גבי מעשר ומטביל כדאמר התם דגברא לתקוני ולטהורי קמכוון ואנן ניקום וניקנסיה. ועיין בס' מנחת יעקב סוף הלכות נדה:

ומ"ש המג"א באו"ח סי' של"ט דאם הפריש תרומות ומעשרות דינו כמבשל על כרחך דלאו לדמויי לגמרי למבשל אלא לעניין דאם הפריש במזיד ולומר דאסור גם לאחרים ובס' שער המלך הוכיח כן מתוס' דשבת (דף מ"ג) וטור סי' תק"ה וכתב שכן משמע ג"כ דעת רבינו ולא לגבי שוגג וכמבואר בדברי הר"ן בהדיא. ותדע שהרי בסי' ת"ה כתב המג"א עצמו דמעשר ומטביל שרו היכא דלית ליה פירי אחרינא אף שעבר והפריש והטביל במזיד ושמע מינה דלישנא דדינו כמבשל דנקט בסי' של"ט הוא לאו דוקא. ועוד דבסי' שכ"ג גבי טבילת כלים משמע מדברי המג"א דאין אסורים אלא א"כ הטבילם במזיד וכמ"ש רבינו וא"כ ודאי דהוא הדין בהפריש תרומות ומעשרות דלא גרע מעבר והטביל. וראיתי להפמ"ג וס' נשמת אדם שהניחו דברי המג"א סי' של"ט בצ"ע וגם בס' מחצית השקל הגיה ופירש פירוש זר בדבריו ולפמ"ש אין צורך. ומה שהקשה הפמ"ג באו"ח סי' שי"ח ממ"ש המג"א בסי' רנ"ג ס"ק י"א גבי שכח ושהה דהוי דרבנן ואסור י"ל דשאני שוכח שהחמירו בו משום דאמר בפ' כירה שרבו משהין במזיד ואומרים שוכחים אנחנו ולכך עשו כמזיד אבל בשבות דרבנן דעלמא לא אסרו בשוגג אפי' בו ביום וכן במוצאי שבת בכדי שיעשו אף שעבר במזיד שרי כמ"ש לעיל בפ"ו:

הלכה כ

נפלה דליקה בחצר בשבת אין מציל לחצר אחר אלא מזון שהוא צריך לו לאותו שבת וכלים שצריך להשתמש בהן בשבת ובגדים שיכול ללבוש כו' ואם לא עירבו אף מזונות וכלים אינו מציל. ומדשבק רבינו לבגדים דאיירי ברישא משמע דמצילן אפילו לחצר שאינה מעורבת. וכדעת המרדכי והסמ"ג וכתב שם דטעמא דאמרינן מתוך שהוא בהול על ממונו אי לא שרית ליה אתי לכבויי ומבואר באחרונים באו"ח סי' של"ד דבהן חיישינן טפי מבמזונות וכלים מפני דבגדים חשובין טפי ובהול בהם יותר כמו במת. ועוד דכיון שהן דרך מלבוש מידכר דכיר לשבת ולא חיישינן שישכח מחמת טירדא בהצלתן. ובזה נסתלק תמיהת השלטי גבורים ע"ש. ויש לי להביא ראיה לזה מהסוגיא דר"פ המוצא תפילין (עירובין דף צ"ו ע"ב) דבעא לדמויי התם דין הכנסת תפילין לדין הצלת בגדים מפני הדליקה דתנן פושט וחוזר ולובש ומוציא. ואי איתא דגבי הצלת בגדים לא שרינן רק לחצר המעורבת איך בעא למילף מיניה להתיר איסור הוצאה גבי תפילין וכבר הרגיש

בזה בחידושי הריטב"א ונדחק ע"ש. אך לפי דברי המרדכי ורבינו שזכרתי אתי שפיר דקושטא דגבי דליקה נמי שרינן איסור הוצאה עכ"פ לחצר שאינה מעורבת:

[**ודע** שמהסוגיא דר"פ המוצא קשה לי על דברי הכס"מ שכתב בסמוך דין כ"ה לדעת רבינו דס"ל דתנא קמא דמתניתין דשבת (דף ק"כ) לאו רבי מאיר דברייתא הוא ולא ס"ל להתיר לפשוט ולחזור וללבוש והוא נגד סוגיא דערובין שם]. ועוד יש לי להביא ראיה מסוגיא דסוף פרק במה אשה (שבת דף ס"ה ע"ב) דקאמר התם למאן דאמר מערימין בדליקה פירוש בהצלת בגדים כמה שיכול ללבוש הוא משום דאי לא שרית ליה אתי לכבויי. ומדמה התם הערמה זו להערמה דהוצאת אגוז וגם קרי לה דרך הוצאה גבי בגדים טפי מבאגוז וא"כ מוכח דגבי בגדים נמי שרינן איסור הוצאה דאל"כ אינו עניין להערמה דהוצאת אגוז. [ונראה דעיקר הטעם הוא מפני שהם חשובים ובהול בהם טפי מבמזון וכלים. ובהכי אתי שפיר הא דאמר סברא זו בפ"ק דפסחים (דף י"א) גבי בכור שאחזו דם דמקיזין אותו במקום שאינו עושה בו מום דאי לא שרית ליה מתוך שיהא בהול אתי למיעבד במקום שעושה בו מום. ולא אמר איפכא דאי שרית ליה יטרד ויעשה בשוגג במקום שהוא מום כמו גבי הצלת אוכלין והתם ליכא דבר שיזכור. אך לטעם האומרים דבדבר חשוב אמרינן דאי לא שרית ליה אתי לעבור במזיד אתי שפיר דהתם גבי בכור דבר חשוב הוא]:

הלכה כד

ואומר לאחרים בואו והצילו לכם [**וכו'**] **והרי הוא של מציל שהרי מן ההפקר הן זוכין.** והנה רש"י פירש מהפקירא קזכו שהרי אמר להן בואו והצילו לכם כלומר לעצמיכם. וכתב עליו הר"ן שלא היה צריך לזה דאפילו לא אמר להן הכי הרי הוא מופקר לכל כיון שהוא רשאי להציל מידי דהוי אמציל מזוטו של ים. והטור ושו"ע באו"ח כתבו כפירוש רש"י ועמדו האחרונים על זה מכח קושית הר"ן. ואני אומר דהדין עמהן דלא חשו לדבריו דמה שמדמה לה הר"ן למציל מזוטו של ים באמת אינו מוכרח דתליא בפלוגתא דאיפלגו רש"י ורבינו אהא דאיתא בפרק הגוזל בתרא (בבא קמא דף קט"ז) גבי נסדקה חבית של דבש בשעקל בית הבד כרוך עליה פירוש ומשום הכי לא הוי הפקר ואין למציל אלא שכרו דרש"י פירש דחבית של דבש קשורה בעקל ולא ישפך הכל אלא מנטף מעט מעט ע"כ. דמשמע דדוקא בכהאי גוונא שאינו עומד הדבש לישפך הכל הוא דלא הוי הפקר הא אם היה עומד לישפך הכל הוי הפקר מיד אע"פ שלא נשפך עדיין. אבל דעת רבינו הוא בפרק י"ב מהלכות אבידה דלא הוי הפקר אלא בשכבר נשפך לארץ אבל קודם שנשפך לא הוי הפקר אע"פ שעומד לישפך ולא יוכל להצילו. ולפ"ז הכי נמי

גבי דליקה אף שעומד לישרף לא הוי הפקר כיון שעדיין לא נשרף ועל כן לא הוי הפקר אלא מפני אמירתו שאמר הצילו לכם. רק לדעת רש"י דגבי נסדקה חבית הוי הפקר מיד כשעומד לישפך כולו הכי נמי הוי הפקר גבי דליקה דעומד לישרף בלא אמירתו הצילו לכם. והשתא הר"ן שכתב על פירוש רש"י דלא היה צריך לפרש מחמת אמירתו שפיר כתב כן לפי שיטתו של רש"י גופיה בפרק הגוזל שכתבתי. אך הטור והשו"ע באו"ח אזלי לשיטתן שפסקו בחו"מ סי' רס"ד כדעת רבינו בהלכות אבידה ושפיר הוצרכו לומר דמחמת אמירה הוא דהוי הפקר. ונראה דס"ל לרבינו וסייעתו דלא דמי למציל מזוטו של ים שכבר שטפו הים ונאבד מבעליו משום הכי הוי הפקר משא"כ גבי חבית שנסדקה שעדיין לא נשפך וכן גבי דליקה עדיין לא נשרף ולכך לא הוי הפקר אלא משום אמירתו. [ומכאן קשה אמ"ש בנודע ביהודה חלק אבן העזר סי' נ"ט לדעת רבינו וטור שפסקו דלא הוי הפקר אלא א"כ שמפקיר לכל דוקא ולא לאדם מיוחד וא"כ אמאי הוי כאן הפקר במה שאומר הצילו לכם]:

פרק כה

הלכה ט

כל כלי שמקפיד עליו שמא יפחת מדמיו כגון כלים המוקצים לסחורה כו'. היינו שמחמת שעומדים לסחורה מקפיד עליהם שמא יפחתו משום הכי הוי מוקצה אבל משום שעומדים לסחורה לחוד לא הוי מוקצה וכמ"ש הרה"מ לקמן בסוף פרק כ"ו והכ"מ פ"א מהלכות יו"ט ובב"י ריש סימן ש"ח:

הלכה י

כל כלי שהיה אסור לטלטלו בין השמשות נאסר לכל השבת אע"פ שהלך הדבר שגרם לו האיסור. ועיין בדברי התוס' בביצה (דף ל"א ע"ב) דמבואר דאפי' בדבר הראוי לאכילה אמרינן הכי דמגו דאיתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכולא יומא ואפילו לא היה מחוסר אלא מלאכה דרבנן אלא א"כ שנסתלק המוקצה ואינו בעולם כלל ולא היה מחוסר מלאכה דאורייתא דאז מותר בדבר הראוי לאכילה כמו המעשר בשבת. ונראה דגם רבינו יודה בזה והא דנקט כאן בלשונו כלי הוא משום דאז אסור אפילו במחוסר רק מלאכה דרבנן וגם נסתלק המוקצה לגמרי ואינו בעולם כלל אבל בדבר הראוי לאכילה שרי בכהאי גוונא שהרי הביא דין המעשר בשבת בשוגג יאכל בפכ"ג שמע מינה דלא אמר בו מגו דאיתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכולא יומא מהאי טעמא דנסתלק המוקצה לגמרי וגם אינו אלא מדרבנן. וא"ת דאי איתא דגבי כלי אוסר רבינו בכהאי

גוונא אמאי כתב שם גבי המטביל כלים בשבת בשוגג ישתמש בהן ולמה לא נימא מיגו דאיתקצאי בין השמשות כו' אע"ג שנסתלק המוקצה מן העולם וגם אינו אלא מדרבנן. וי"ל דגבי כלי טמא לא שייך לומר דאיתקצאי בין השמשות דהא הוה חזי בין השמשות להשתמש בו חולין.

וכל זה דלא כמ"ש בעל פמ"ג באו"ח סי' ש"י דמידי דחזי לאכילה ולא היה מחוסר אלא מלאכה דרבנן לא נאסר לכל השבת משהלך האיסור ומשמע דאע"פ שלא נסתלק מן העולם לגמרי רק מן המאכל. ומה שהביא ראיה מחיטין שזרען ולא השרישו דמותר לטלטלן אם נתלשו בשבת ולא אמר דהוו מוקצה משום דהיה בהן איסור תלישה מדרבנן בין השמשות [ונמשך אחר הפרישה שכתב כן אבל בס' אליהו זוטא הניח בצ"ע] ואין זה ראיה לפי מ"ש בס' קרבן נתנאל וס' נשמת אדם דהתם ליכא איסור תלישה כלל. [ואפי' אם נתכוין לזריעה ולא דמי ללפת וצנונות דאסורים אם נתכוון לזריעה שמתוספים מחמת לחלוחית. ומיהו י"ל דשאני התם שאינו אלא משום היתר טלטול. ועוד כתב הריטב"א דדוקא היכא שיש בו צד מצוה כההיא דערובין]:

הלכה כו

בהמה שנפלה לבור כו' מביא כרים וכסתות ומניח תחתיה כו' ואע"פ שמבטל כלי מהיכנו שהרי משליכו לבור לתוך המים מפני צער בעלי חיים לא גזרו. וכתב הרב המגיד ז"ל באור דברי רבינו שאינם ראוים להשתמש בהן בעודן המים עליהן אבל רש"י פירש מפני שכשהן תחת הבהמה אינו יכול לטלטלן. והנה כדברי רבינו מבואר בסוגיא דפ' מי שהחשיך (שבת דף קנ"ד ע"ב) דפריך גבי בהמתו של רבן גמליאל שהיתה טעונה דבש ויתיר חבלים ויפלו שקים ומשני מיצטרו זיקי פירוש הנודות יתבקעו ופריך ויביא כרים וכסתות ויניח תחתיהן ומשני מטנפי וקמבטל כלי מהיכנו והאיכא צער בעלי חיים קסבר צער בעלי חיים דרבנן ושמע מינה דלמאן דאמר צער בעלי חיים דאורייתא מותר לבטל כלי מהיכנו בכהאי גוונא שנתבטלה הכלי מתשמישה שאינו ראוי לו בשבת:

אך ק"ל דלא דמי דהתם בעידנא דנתבטלה הכלי מתחיל הצלת הבהמה מצער משאה ושפיר אתי צער בעלי חיים דאורייתא ודחי לביטול כלי דרבנן ולא העמידו דבריהם אע"ג דיש כח בידם לעקור דבר מן התורה בשב ואל תעשה כדאמר ביבמות הא כתב ה"ר אליהו מזרחי דזה אינו אלא היכא דבעידנא דעבר אדרבנן אינו מקיים לעשה דאורייתא אבל אם מקיים עשה דאורייתא בעידנא דעבר אדרבנן לא העמידו דבריהם לבטל כלל אף בשב ואל תעשה וה"נ הוי בעידנא. ואף שהפר"ח בהל' שופר הקשה על דברי הרא"ם כתבתי ליישב ומכאן ראיה להרא"ם. אבל לפירוש רבינו כאן לא הוי בעידנא דעובר

אדרבנן מקיים לדאורייתא דהכלי נתבטל מיד כשבאה למים ועדיין לא התחיל הצלת הבהמה ובכהאי גוונא לא אמר דאתי דאורייתא ודחי לדרבנן אלא דאדרבה יש כח בידם לבטל בשב ואל תעשה. וי"ל דס"ל לרבינו דכהאי גוונא מיקרי בעידנא דמיד שמשליכן לכרים וכסתות בתוך המים הרי עוסק בהצלת הבהמה והוי כמו שהתחיל בהצלתה. וכהאי גוונא כתב הנמוקי יוסף סוף פ"ב דב"מ בשם הר"ן גבי כהן שנכנס לבית הקברות ליקח אבידה להשיבה לבעליה דהוי בעידנא משנכנס למקום האבידה ועוסק בהשבתה והכי נמי משמכניס הכרים למקום הבהמה מקרי עוסק בהצלתה:

פרק כו

הלכה יח

חבילי סיאה כו' הכניסן לעצים אין מסתפקין מהן בשבת. משמע דדוקא בשבת שאין ראויין להסקה הוא דאין מסתפקין מהן כשהכניסן לעצים אבל ביו"ט שראויין להסקה מסתפקין מהן לצורך אחר אף כשהכניסן לעצים. ואע"ג שכתב רבינו בפ"ד דיו"ט שאין סומכין הקדירה בבקעת ביו"ט לפי שלא ניתנו עצים אלא להסקה ביו"ט. היינו דוקא בעצים ממש וכהאי גוונא דבר שאינו ראוי למאכל בהמה כלל רק להסקה. לא ניתנו אלא להסקה. אבל דבר שראוי ג"כ למאכל בהמה תורת אוכל עליה ושרי לטלטולי ביו"ט אף שהקצהו לעצים ולהסקה ומשום הכי גבי חבילי סיאה אף שהכניסן לעצים מ"מ כיון דחזו נמי לבהמה שרו לטלטולי ביו"ט. וכן יש להוכיח ממ"ש הרשב"א בחידושיו והר"ן בשם הרמב"ן בסוף פרק נוטל לדעת הרי"ף גבי תמרי פרסייתא אסור דהיינו גרעינין להסקה עומדין וכי אמרינן בפרק במה מדליקין דלרבי שמעון דלית ליה נולד שרי לטלטולינהו הני מילי ביו"ט דחזו להסקה וכיון שראויין הן ועומדים לכך שרי נמי למשדינהו לחיותא. אבל בשבת דלא חזו להסקה מוקצים הם. ואע"ג דחזו קצת למאכל בהמה כיון דהשתא מיהא סתמן להסקה ובשבת לא חזו להסיק אסור לטלטלן וכתבו שכן נראה דעת הרי"ף. ואע"ג דהרי"ף פסק בביצה כסתם מתניתין דאין סומכין הקדירה בבקעת ביו"ט שלא ניתנו עצים אלא להסקה ואפילו הכי מתיר לטלטל ביו"ט הגרעינין שלא להסקה כיון דחזו למאכל בהמה ואע"פ שאין עומדין לכך וגם לא חזו כמות שהן בלא תיקון. אפילו הכי מותרין בטלטול ולא הוו מוקצה כיון דחזו להסקה וכן משמע בביצה (דף כ"א) וע"ש ברא"ש. וא"כ אפי' שלא לבהמה מותרין בטלטול מהאי טעמא. וכן משמע בסוגיא דשבת (דף כ"ח) ע"ש ודו"ק:

ועפ"ז צדקו דברי הגהות אשר"י שכתב בפ"ק דביצה דמותר לטלטל החלבים ביו"ט

ולא הוו מוקצה דחזו להדלקה ורצונו לומר דאף שמטלטלן שלא להדלקה מ"מ שרי שהרי חזו לכלבים ואף שאין עומדין לכך שיאכילן לכלבים מ"מ כיון דחזו להכי ועומדים להדלקה שרי לטלטלינהו ביו"ט שלא להדלקה ואף שנשחטו ביו"ט דמתחילה לא היה עומד לכך לא הוו נולד לרבי שמעון דמידי דהוי אתמרי פרסייתא דלא הוו נולד לר"ש אף שעומדים השתא להסקה מה שלא היה בתחילה משום דעדיין ראויין לבהמה מהני האי טעמא להתיר לטלטלן ביו"ט וכ"כ בגליון המג"א בסי' תצ"ט ליישב דברי הגהות אשר"י דלר"ש לא הוי נולד כיון שראוי עדיין לבהמה ודלא כמג"א שם. ומה שהקשה הקרבן נתנאל על הגליון דלא מהני מה שראוי לכלבים כיון שאינו עומד לזה ואין דעתו לכך. גם המג"א עצמו כתב כן בסוף סימן תמ"ו. אך זה אינו דביו"ט מהני זה בדבר העומד להסקה כיון שראוי לבהמה אף שאין עומד לכך. ועיין במג"א ריש סימן תקט"ו:

פרק כז

הלכה א

היוצא חוץ לתחום המדינה בשבת חייב שנאמר אל יצא איש ממקומו ביום השביעי ולא נתנה תורה שיעור אבל חכמים העתיקו שתחום זה הוא חוץ לי"ב מיל כו'. והנה שיעור זה למדו מהירושלמי כמ"ש הרה"מ בשם ההלכות סוף פ"ק דערובין וכן הזכירו התוס' בחגיגה (דף י"ז ע"ב) ושם הקשו על זה מסוגיא דש"ס דידן דאמרינן בפרק כלל גדול דידע לשבת בתחומין ואליבא דר' עקיבא ולא קאמר בי"ב מיל ודברי הכל. וגם הרא"ש בערובין דייק כן. וזה כבר תירץ הרמב"ן במלחמות:

ומה שהקשו עוד התוס' בחגיגה על דברי הסוברים די"ב מיל דאורייתא מסוגיא דפרק בתרא דביצה (דף ל"ו) גבי אין רוכבין על גבי בהמה דמוקי טעמא שמא ילך מחוץ לתחום ופריך שמע מינה תחומין דאורייתא אלא גזרה שמא יחתוך זמורה אלמא דרבנן לא מודו כלל בתחומין עכ"ד. כבר כתבתי בספרי משכיל לאיתן ליישב זה על פי מה שהוכחתי בחידושי דאף לרבינו וסייעתו די"ב מיל מן התורה אינו רק בשבת אבל ביו"ט מודו דהוי מדרבנן. ולפ"ז אתי שפיר דלא קאמר התם בביצה הטעם דלא רוכבין משום תחומין די"ב מיל דהא קאי אמתניתין דקתני כל אלו ביו"ט אמרו כו' וביו"ט ליכא האי טעמא די"ב מיל. ובזה אתי שפיר דרבינו גופיה נקט גבי רכיבה טעמא דזמורה לעיל בפכ"א ותמה עליו בס' אמרי צרופה וכן בס' עצי לבונה דלמה הוצרך לזה לפי שיטתו דפסק די"ב מיל הוא מן התורה. אמנם לפי מ"ש אתי שפיר דמשום יו"ט הוצרך כנ"ל.

וכן אתי שפיר בזה מה שהקשה על רבינו וסייעתו בביאורי הגאון וכן בס' באר

יעקב מסוגיא דעירובין (דף מ"ה ע"ב) דקרי למים של עבים שנתקשרו מערב יו"ט ספק דדבריהם דדילמא הני אחריני נינהו והתם הספק שהולכין הרבה וקרי ליה דדבריהם. ולפי חילוק הנזכר בין שבת ליו"ט אתי שפיר דהתם ביו"ט אף בכמה מילין הוי דרבנן. וזה מצאתי ג"כ בס' מנחת אהרן. ועוד יתבאר בהלכות ערובין:

ומה שהקשה במלחמות מהא דאמר בערובין (דף ל"ו) אליבא דר' יוסי דתחומין אין להן עיקר בתורה ואי איתא די"ב מיל לכולי עלמא מן התורה א"כ גם לתחום דאלפים אמה יש עיקר בתורה והובא בס' טעם המלך ובשו"ת זכרון יוסף ונתלבטו הרבה בקושיא זו ולא זכרו דכבר יישבו קושיא זו בהגהת הרא"ש סוף פ"א דערובין דכיון שאין שיעור די"ב מיל כתיב בפירוש בתורה חשיב ליה אין לו עיקר וכ"כ ג"כ בהגהת המרדכי בסוף קידושין [ועפ"ז נדחה ג"כ מ"ש בס' טעם המלך בהלכות יו"ט לדעת רבינו דלא מכשר ספק ערוב לעניין אכילה ושתיה דבר שהובא מחוץ לערוב שהוא ספק וכמו שאכתוב בהלכות ערובין. ואפשר דס"ל כמ"ש בנודע ביהודה ריש אבן העזר דהגהות אשר"י לא כתב כן רק לפי הירושלמי דיליף תחומין משבתון אבל לרבינו דיליף מאל יצא יש להם עיקר בתורה. אך לא משמע הכי בהגהת מרדכי דקידושין]. וגם בחידושי הריטב"א הרגיש בקושיא זו ותירץ בשם הראב"ד דאלפים לא הוי מחמת גזרה די"ב מיל דהא רחוקים הן זה מזה אלא משום דאסמכינהו רבנן אגזירה שוה דמקום כו'. כדאיתא בסוף פרק מי שהוציאוהו. ולכך חשיב גזרה דרבנן גרידא וע"ש. וכל זה נעלם ג"כ מבעל נודע ביהודה בחלק אה"ע שכתב דלרבינו איסור תחומין אקרי יש לו עיקר בתורה. ומחמת כן דחה שם דברי המל"מ בפ"ד מהלכות בכורות וע"ש. ולפי מה שנתבאר בחנם דחה דבריו ועוד אכתוב בזה בהלכות בכורות בס"ד:

ודע שהאחרונים הביאו ראיות לדעת רבינו וסייעתו מכמה סוגיות בש"ס דידן והוא מערובין (דף נ"ה ע"ב) כמ"ש בס' שער המלך ובס' מעין החכמה. [ואינה ראיה לפי מה שכתב שם הריטב"א דהא דפריך מדתניא שאין נפנין אלא לאחוריהן. הקושיא למאן דאמר תחומין דאורייתא דמתניתא דברי הכל היא ולפי שיטת הירושלמי דג' פרסאות דאורייתא מקשה לדברי הכל]. אך לפי מ"ש מהרש"א שם בערובין על כרחך לא היה מחנה ישראל י"ב מילין מראש לסוף בחנייתם וא"כ על כרחך לא אזלא הסוגיא דשם רק למאן דאמר אלפיים הוא מן התורה ואין ראיה משם לרבינו. [אלא דבס' מעין החכמה כתב דא"כ אין צריך לברייתא אלא דאף אם לא היו צריכין לאחוריהן שמהחונים באמצע שיש להם ו' מיל לכל צד וקשיא לפירוש ראשון דמקשה למאן דאמר תחומין דאורייתא. ומיהו לפירוש מהרש"א על כרחך אי אפשר לומר רק כפירוש ראשון. וצ"ל דקושטא דלא

היה צריך לברייתא אלא לרווחא דמילתא מקשה מינה ואגב דביומא מייתי לה, מייתי לה נמי כאן. ובירושלמי קושטא דלא מייתי לה ומקשה סתמא מדהיו צריכין לצאת חוץ למחנה ומשמע ודאי דקאי למאן דאמר תחומין דאורייתא].

ומ"ש עוד שם מיומא (דף ס"ו ע"ב) כבר הקדימו ג"כ בשו"ת שאגת אריה. אלא דלפי מ"ש בחידושי אינו ראיה מהתם דהסוגיא אזלא אליבא דסתם ספרא דהיינו ר' יהודה ואיהו אית ליה תחומין דאורייתא אפילו באלפיים אמה וכמ"ש רבינו עצמו בפירוש המשנה פ"ג דערובין ע"ש.

ועוד היה נראה להביא ראיה לרבינו מסוגיא דשבת פרק רבי עקיבא (שבת דף פ"ז ע"ב) [דקאמר דקמיפלגי רבא ורב אחא בר יעקב בשבת דמרה אי אפקוד אתחומין משמע שיש תחומין מן התורה והיינו בי"ב מיל]. ומצאתי אח"כ שהרגיש בזה בשו"ת זכרון יוסף ובס' באר יעקב ומעין החכמה עיין עליהם. [אך מאי דבעו התוס' למימר דאתיא כרבי עקיבא דאמר תחומין דאורייתא על כרחך אי אפשר לומר כן דהא רבא ורב אחא בר יעקב קיימא התם אברייתא דאתיא כר' יוסי דאיהו ס"ל תחומין דרבנן בעירובין (דף ל"ו). וכן רבא גופיה אמר בעירובין (דף מ"ו) דעירובי תחומין דרבנן. ומ"ש הפני יהושע בזה דהכא משמע לתלמודא דר' יוסי כר' עקיבא ס"ל הוא תמוה ובפרט לפירוש רש"י בעירובין (דף ל"ו ובדף פ'). גם מ"ש התוס' דלאו דוקא נקט תחומין אלא כלומר הוצאה שהיו מוליכין עמהן כל אשר להן הוא דחוק. ועוד דאכתי קשה למאן דאמר התם דמשום דאיפקוד (אתחומין) לא נסעו בשבת מרפידים ואי משום הוצאה שהיו מוליכין עמהן כל אשר להן היו יכולין לתקן שיהיו מוליכין על גבי חמוריהן שהיה לכל אחד מהן כדאיתא פ"ק דבכורות ואפי' נאמר דאיפקוד נמי במרה אשביתת בהמה אפילו הכי היו יכולין לעשות כדאמר בריש פרק מי שהחשיך מניחו עליה כשהיא מהלכת ונוטל הימנה כשהיא עומדת. ובזה ניחא מ"ש התוס' במנחות (דף צ"ה) דבשבת לא היו יכולים לנסוע משום איסור הוצאה ואיסור מחמר ולפמ"ש זה אינו וא"כ נסתלקה קושית תוס' שם ארש"י ע"ש רק מחמת תחומין לא היו יכולין לנסוע למ"ד שהוא מן התורה ולדעת רבינו אליבא דכו"ע היה איסור תורה בנסיעת מחנה ישראל שהיה י"ב מיל].

ועוד יש לי להביא ראיה מסוגיא דפרק במה בהמה (שבת דף נ"ג ע"ב) דבעא לאוכוחי דלא גזרינן לאסור לעשות רפואה בבהמה מדתניא היתה עומדת חוץ לתחום קורא לה והיא באה ולא גזרינן דילמא אתי לאתויי. ורבינא אייתי נמי התם ואיהו גופיה אמר בערובין (דף נ"ט) דתחומין דרבנן. ואי איתא דתחומין לעולם דרבנן הרי לא דמי לרפואה דאיכא למגזר בה משום שחיקת סמנין דהוי מלאכת טוחן דאורייתא משא"כ גבי תחומין

דליכא למגזר ביה משום דאורייתא כלל. ושוב ראיתי שהרגיש גדול אחד בזמנינו בקצת מזה והניחה בקושיא. אמנם לדעת רבינו אתי שפיר דקושטא דגם תחומין איכא למגזר שאם יקרא לבהמתו העומדת חוץ לתחום שלו אפשר שימשך אחריה והיא תוציאנו חוץ לי"ב מיל אם תברח ולא יוכל להשיגה ואפילו הכי קתני דקורא לה ולא גזרינן ומשום הכי דייק מינה שפיר לדין רפואה. ואף לפי סברת הריטב"א בשם הראב"ד דאלפים לא הוי משום י"ב מיל היינו דלכתחילה לא הוו גזרי לאסור אלפים אטו י"ב מיל אבל השתא דאסרו אלפים משום דמצאו אסמכתא מגזירה שוה אית לן למגזר ולאסור נמי גבי בהמה לקוראה מחוץ לאלפים אטו י"ב מיל:

פרק כט

הלכה ח

אין קידוש אלא במקום סעודה. וכתב בהגהות [מיימוני] דהמקדש בבית הכנסת אין לו לטעום משום דאין קידוש אלא במקום סעודה. אבל יכול להשקות לקטנים דהא דאמרינן בפרק חרש דלא ספינן להו בידיים היינו בלאו כגון נבילות וטריפות אבל קדוש היום מצות עשה היא ולא נפקא מהתם עכ"ד. ומביאו הב"י בסי' רס"ט וע"ש שנדחק ליישבו לפי דעת רבינו שכתב בסוף הלכות מאכלות אסורות דאפילו איסורא דרבנן לא ספינן לקטן בידים ומביאו המג"א שם. ונראה שהם מפרשים כוונת ההגהות כמו שפירש הדרישה דקידוש היום מצות עשה היינו איסור זה לאכול קודם קידוש הוא איסור עשה והוא קיל מאיסור לאו ועל כן מתיר למספי להו בידים ומשום הכי הוקשה להם לפי דברי רבינו דאף איסור דרבנן לא ספינן. ולי נראה דכוונת ההגהות הוא לומר דקידוש היום מצות עשה היינו שיש בו משום מצות חינוך לקטנים במאי שמשקה אותן מכוס של קידוש היום ולא הוי דומיא דלאו דנבילות וטריפות דלא ספינן להו דהתם ליכא חינוך מצוה משא"כ באיסור טעימה מכוס של קידוש היום שלא במקום סעודה דאיכא בזה חינוך קיום מצות עשה בכהאי גוונא לא אסרינן למיספא לקטנים אף במקום דאיכא בההוא חינוך איסורא. וסברא זו כתבו ג"כ התוס' בשם ר"י בפסחים (דף פ"ח) ובר"ה (דף ל"ג) גבי מאכיל פסח שלא למנוייו לקטנים דאיכא חינוך מצוה שרי והמג"א גופיה הביאן בסי' שמ"ג. ולפ"ז אין דברי ההגהות דכאן ענין לדברי רבינו דסוף הלכות מאכלות אסורות דלא איירי שם בחינוך מצוה ואיכא למימר דמודה דבכהאי גוונא מותר. ומזה קשה על מ"ש המג"א בסי' תקנ"א ס"ק ל"א ע"ש: